Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

De overstap van po naar vo

Handreiking schooladvisering

Leeswijzer van deze handreiking

1 Wet- en regelgeving bij het schooladvies en de doorstroomtoets

› Voor elke leerling een passend schooladvies
› Welke schooladviezen zijn er?
› Toelating tot het voortgezet onderwijs
› Beoordeling leerresultaten door de Onderwijsinspectie

2 De overgang van primair naar voortgezet onderwijs

› Van schooladvies naar schoolklimaat
› Van schoolklimaat naar schooladvies(procedure)

3 De rol van verwachtingen

› Pygmalion-effect: De invloed van verwachtingen
› Factoren die verwachtingen beïnvloeden
› Passende verwachtingen bij het schooladvies: optimisme loont

4 Informatiebronnen bij het schooladvies

› Informatiebronnen
› De weging van kenmerken

5 Inhoudelijke overwegingen bij schooladvisering

› Leerresultaten
› Zachte leerlingkenmerken
› Het schooladvies: huidige situatie versus potentie van de leerling

6 Bijstellen Schooladvies

› Bijstellen schooladvies
› Voorbeelden voor bijstelling schooladvies
› Adviezen voor de bijstelling van het schooladvies

7 De betrokkenheid van leerlingen

› Kindgesprekken
› Leerlingen voorbereiden op het vo

8 Ouders als partners bij de schooladviesprocedure

› Ouderbetrokkenheid
› Het schooladviesgesprek in groep 8
› Communicatie met ouders (met een taalbarrière)

9 Samenwerking met het voortgezet onderwijs

› Uitdagingen
› Samenwerking bevorderen
› De keuze voor de vo-school

› **Waar kunt u terecht bij vragen?**

› **Eindnoten**

Bekijk de themapagina van SLO voor nog meer informatie, handige links en school-portretten: www.slo.nl/handreiking-schooladvies

Leeswijzer

Verklaring symbolen

Meer informatie

Tip

Praktijkvoorbeeld

Wist u dat?

* Voor het leesgemak is de tekst in de mannelijke vorm geschreven. Overal waar ‘hij’ staat kunt u ook ‘zij’, ‘hen’ of ‘die’ lezen. Met ‘ouders’ worden ook ouder (eventueel met zijn, haar, hun of diens partner), verzorger(s) of wettelijke vertegenwoordiger(s) bedoeld.

Wet- en regelgeving bij het schooladvies en de doorstroomtoets

Dit hoofdstuk gaat in op de relevante wet- en regelgeving over het opstellen van het schooladvies, het maken van de doorstroomtoets en de toelating tot het vo.

Voor elke leerling een passend schooladvies

In groep 8 krijgen leerlingen van hun po-school een advies voor het voortgezet onderwijs: het schooladvies. Het uitgangspunt hierbij is dat elke leerling een passend schooladvies krijgt, zodat leerlingen op de middelbare school het beste uit zichzelf kunnen halen. Wat de best passende plek is kan voor elke leerling verschillen: de ene onderwijssoort is niet beter dan de andere. De plek moet aansluiten bij de talenten, wensen en toekomstplannen van individuele leerlingen. Ongeacht wie hun ouders zijn, waar ze zijn opgegroeid of op welke basisschool ze hebben gezeten.

Deze handreiking is erop gericht om scholen te ondersteunen en inspireren in de ontwikkeling van hun schooladviesprocedure. Het kan gebruikt worden als naslagwerk, maar ook om de bestaande praktijk op school nog eens onder de loep te nemen. De handreiking is tot stand gekomen in gesprek met scholen en onderwijsorganisaties en wordt ondersteund door wetenschappelijk onderzoek. Scholen kunnen hierin lezen over de relevante wet- en regelgeving omtrent het schooladvies en over verschillende informatiebronnen en overwegingen die meespelen in de schooladviesprocedure. Daarnaast gaat de handreiking in op de rol van de doorstroomtoets als check bij het schooladvies. Ook wordt er meer informatie gegeven over de rol van de leerling en ouders en die van de vo-school in de overgang van po naar vo.

Wet- en regelgeving bij het schooladvies en de doorstroomtoets

Scholen zijn verplicht om een schooladvies af te geven voor alle leerlingen in het laatste schooljaar van het po. Het schooladvies mag bestaan uit één schoolsoort of uit twee naastgelegen schoolsoorten. Het eerste wordt een enkelvoudig schooladvies genoemd, bijvoorbeeld vmbo bb. Het tweede is een meervoudig schooladvies, bijvoorbeeld vmbo gl-tl/havo. Het is aan het professionele oordeel van de school om het schooladvies vast te stellen. In hoofdstuk 4 kunt u meer lezen over welke gegevens andere scholen zoal meenemen in hun schooladvies.

Scholen moeten in de schoolgids opnemen hoe het schooladvies tot stand komt. Zij moeten ouders en leerlingen hierover actief informeren. Zo worden alle ouders op tijd betrokken bij de overgang naar de middelbare school.

Het voorlopig schooladvies van leerlingen in groep 8 moet tussen 10 en 31 januari door de school worden vastgesteld. Scholen communiceren hiervoor met de leerling en ouders en zorgen ervoor dat dit uiterlijk 31 januari in het Leerlingadministratie Systeem (LAS) is opgenomen. Vanuit het LAS worden de gegevens uitgewisseld met het Register Onderwijsdeelnemers (ROD). Het voorlopig schooladvies van een leerling moet vóór de toetsafname zijn doorgegeven aan de leerling en in het LAS zijn geregistreerd.

Het schooladvies Praktijkonderwijs (pro) en de toevoeging Leerweg Ondersteund Onderwijs (LWOO) hebben een aparte status. Niet de basisschool, maar het samenwerkingsverband VO bepaalt of een leerling een toelaatbaarheidsverklaring (TLV) krijgt voor praktijk-onderwijs. Het samenwerkingsverband bepaalt ook of een leerling is aangewezen voor LWOO. Voor meer informatie over leerlingen met een voorlopig schooladvies pro en de doorstroomtoets, zie school-advies praktijkonderwijs.

Nadat leerlingen hun voorlopig schooladvies hebben gekregen maken ze de doorstroomtoets. Als het advies dat uit de doorstroom-toets komt ('toetsadvies') meer theoretisch is dan het voorlopig schooladvies, is de school verplicht het schooladvies bij te stellen. Scholen mogen hier van afwijken als een bijstelling niet in het belang van de leerling is. Ze moeten dit dan wel motiveren. Voor leerlingen met een voorlopig schooladvies pro geldt een uitzondering. Voor advies rondom het bijstellen en meer informatie over de uitzondering bij pro, zie Hoofdstuk 6.

Het definitieve schooladvies wordt uiterlijk 24 maart door de school doorgegeven aan de leerling en ouders. Ook zorgt de school dat het definitieve schooladvies dan wordt opgenomen in de LAS en uitgewisseld wordt met het ROD.

Welke schooladviezen zijn er?

In de tabel hiernaast staan de schooladviezen die de basisschool kan geven. Naast het schooladvies voor de meest passende vorm van middelbaar onderwijs kan, waar nodig, ook worden aangeven dat de leerling mogelijk extra ondersteuning nodig heeft (‘met lwoo’). Tot en met schooljaar 2025-2026 gebeurt de advisering voor extra ondersteuning via de schooladviescode bij DUO. Vanaf schooljaar 2026-2027 verdwijnt ‘lwoo’ uit de lijst met schooladviezen en kan de po-school lwoo-ondersteuning adviseren in het OKR.

Voor sommige vormen van onderwijs of ondersteuning is het nodig dat de leerling een Toelaatbaarheidsverklaring (TLV) of indicatie krijgt van het samenwerkingsverband.

Voor de registratie bij DUO van schooladviezen naar het vso geldt:
Gaat de leerling naar het vso met de erkende opleidingscode ‘Arbeidsmarkt’ of ‘Dagbesteding’? Dan krijgt het schooladvies de waarde ‘vso’.
Gaat de leerling naar het vso met de erkende opleidingscode ‘Vervolgonderwijs’? Of naar het reguliere voortgezet onderwijs? Dan kiest u de waarde van het onderwijstype dat de leerling gaat volgen, bijvoorbeeld havo of vwo.

Meer informatie over de registratie van schooladviezen vindt u hier.

Schooladviezen zonder TLV of aanwijzing (lwoo)	*Schooladviezen met TLV of aanwijzing (lwoo)*
	vso (zie kader)
	praktijkonderwijs
vmbo bb	vmbo bb met lwoo
vmbo bb / vmbo kb	vmbo bb / vmbo kb met lwoo
vmbo kb	vmbo kb met lwoo
vmbo kb / vmbo gl-tl*	vmbo kb / vmbo gl-tl* met lwoo
vmbo gl-tl*	vmbo gl-tl met lwoo
vmbo gl-tl* / havo	
havo	
havo t/m vwo	
vwo	

*NB. Sinds augustus 2024 bestaan de enkelvoudige adviezen vmbo gl en vmbo tl niet meer.

De doorstroomtoets

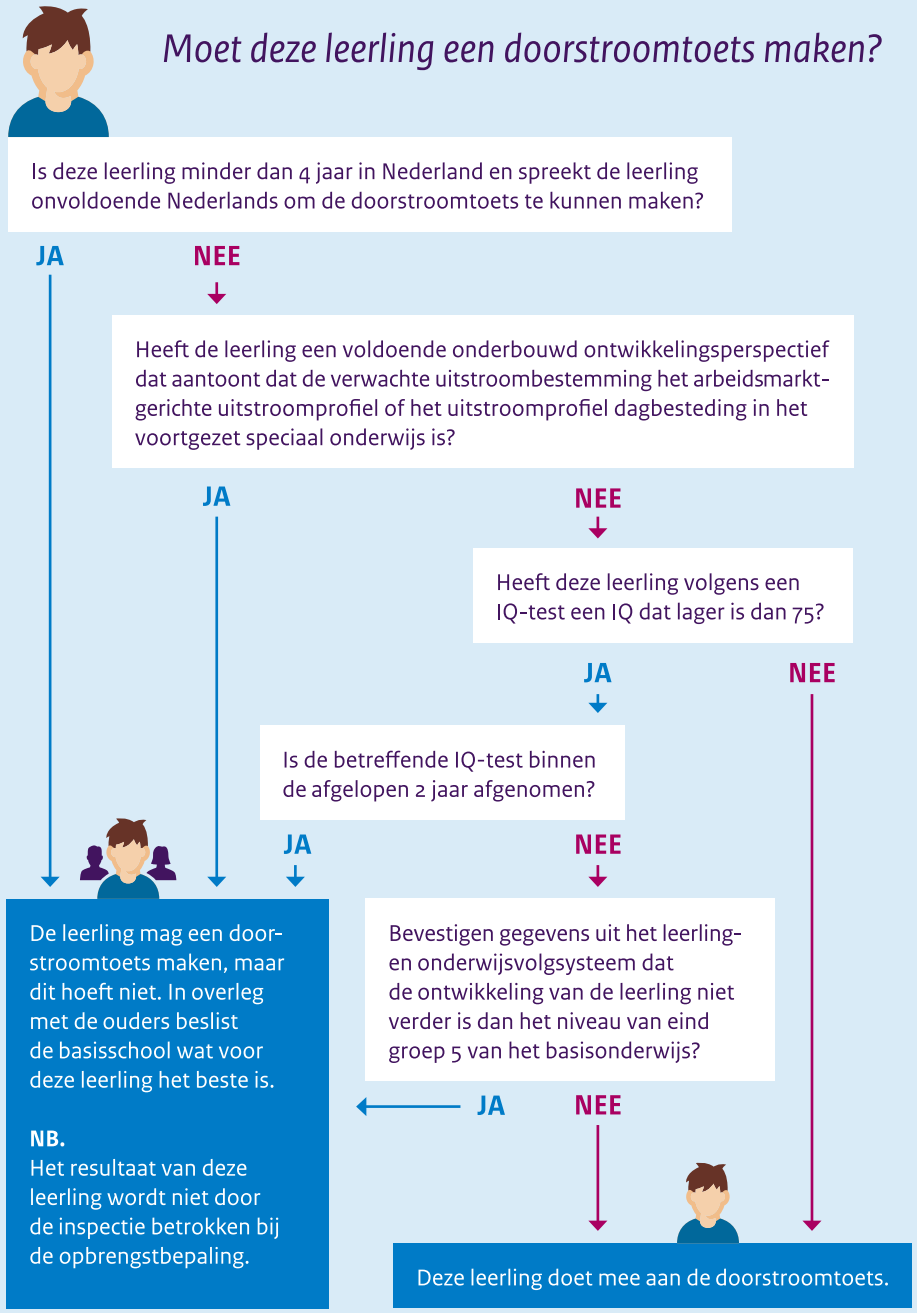
Functie doorstroomtoets

De doorstroomtoets is het tweede, objectieve gegeven in de schooladviesprocedure. Uit onderzoek blijkt namelijk dat beide vormen van informatie, de inzichten van de leerkracht en de inzichten uit de toets, hun eigen voordelen hebben.[1] Samen vullen deze informatiebronnen elkaar aan en helpen ze om de maximale potentie bij ieder kind inzichtelijk te maken. De doorstroomtoets meet de taal- en rekenvaardigheden van een leerling. Op basis van die prestaties geeft de doorstroomtoets een advies voor de best passende schoolsoort in het VO: het *toetsadvies*. Vóór schooljaar 2023-2024 heette de toets in groep 8 de 'eindtoets'. Met de naam 'doorstroomtoets' geven we aan dat groep 8 niet een eindstation is, maar dat leerlingen zich ook na de overgang naar het voortgezet onderwijs blijven ontwikkelen.

Verplichting en ontheffingsgronden

Het is voor leerlingen in groep 8 sinds 2014-2015 verplicht een doorstroomtoets te maken. In schooljaar 2019-2020 is deze verplichting ook ingegaan in het speciaal (basis)onderwijs. Deze verplichting bestaat, omdat de toets soms laat zien dat een leerling over meer kennis en vaardigheden beschikt, dan gedacht werd.

Op de verplichting de doorstroomtoets af te nemen gelden enkele uitzonderingen. Het bevoegd gezag (in de praktijk meestal de schoolleider) kan op basis van een aantal ontheffingsgronden besluiten dat een leerling de doorstroomtoets niet hoeft te maken.
(Zie kader voor beslisboom)

Welke leerlingen hoeven de doorstroomtoets niet te maken?

1. Leerlingen die korter dan vier jaar in Nederland wonen en de Nederlandse taal nog niet voldoende beheersen.
2. Leerlingen die een ontwikkelingsperspectief hebben met als verwachte uitstroombestemming vso-arbeidsmarkt of vso-dagbesteding.
3. Leerlingen met een IQ lager dan 75 volgens een recente IQ-test die voldoet aan de criteria van de Cotan. Als de IQ-test ouder is dan twee jaar, dienen gegevens uit het leerling- en onderwijsvolgsysteem te bevestigen dat de ontwikkeling van de leerling niet verder is dan het niveau van eind groep 5 van het basisonderwijs.

De keuze voor ontheffing wordt gemaakt door het bevoegd gezag van de school. Er hoeft geen toestemming te worden gevraagd bij de Inspectie van het Onderwijs (Onderwijsinspectie). Als een leerling voldoet aan één of meerdere van de ontheffingsgronden hoeft deze leerling geen doorstroomtoets te maken, maar dit mág wel. Van alle leerlingen die een doorstroomtoets maken moeten de resultaten in het ROD worden ingevoerd: ook de leerlingen die onder de ontheffingsgronden vallen, maar die toch een doorstroomtoets maken. Als een leerling vrij wordt gesteld van deelname aan de doorstroomtoets, legt de school de onderbouwing van deze beslissing vast in de eigen administratie. Ook moet de school de ontheffing in het ROD registeren.

Voor de leerlingen die onder een ontheffingsgrond vallen, maar die wél een schooladvies krijgen, verdient het aanbeveling om zoveel mogelijk relevante toetsgegevens te verzamelen. Bij een grote taalbarrière in de Nederlandse taal kan bijvoorbeeld een non-verbale toets afgenomen worden of een toets in de moedertaal van de leerling.

Vrije keuze doorstroomtoetsen

Elke school kiest zelf welke doorstroomtoets wordt afgenomen. Scholen die vallen onder één bestuur, kunnen elk een eigen doorstroomtoets kiezen. Scholen met twee of meer vestigingen onder hetzelfde BRIN-nummer kunnen per vestiging zelf een doorstroomtoets kiezen, als deze vestigingen door de Onderwijsinspectie als afzonderlijke toezichteenheden worden beschouwd. De doorstroomtoets moet een door de staatssecretaris van OCW goedkeurde en toegelaten toets zijn. Aanmelding voor de doorstroomtoets van uw keuze is tussen 1 oktober en 15 november. De doorstroomtoets wordt afgenomen in januari en/of februari: de precieze data voor ieder jaar staan op de website van de Rijksoverheid. Hier staan ook de vaste afnamemomenten genoemd voor de papieren doorstroomtoetsen.

Het LOWAN richt zich op ondersteuning van onderwijs aan nieuwkomers. Op p. 39 vindt u adviezen van LOWAN voor de schooladvisering van nieuwkomers. Meer handvatten en tips vindt u op hun website.

Het tijdspad voor de overgang po-vo kunt u vinden op de website van de Rijksoverheid.

Meer informatie over hulpmiddelen? Kijk op Is er een aangepaste doorstroomtoets voor kinderen met een beperking?

Aangepaste toets voor leerlingen met ondersteuningsbehoefte

Voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, zijn er aangepaste toetsen beschikbaar. Bijvoorbeeld een versie met grote letters voor slechtziende leerlingen. Of een versie met aanpassingen voor dyslectische leerlingen. Welke aangepaste versies worden aangeboden, verschilt per doorstroomtoets. De school kan hiervoor contact opnemen met de aanbieders van de toetsen.

Tijdpad overgang po-vo

Sinds schooljaar 2023-2024 geldt het volgende tijdpad (zie kader). Dit tijdpad is anders dan daarvoor, om gelijkere kans te organiseren in de overgang van po naar vo. Leerlingen uit groep 8 krijgen nu in januari hun voorlopige schooladvies en maken eind januari of begin februari een doorstroomtoets. Leerlingen melden zich eind maart aan voor de middelbare school. Dat doen nu alle leerlingen in dezelfde periode, met hun definitieve schooladvies. Hierdoor maken alle leerlingen, ook die met een bijgesteld schooladvies, evenveel kans op een plek op de school van hun voorkeur en op het voor hen best passende niveau.

Wist u dat?

Voordat de centrale aanmeldweek werd ingevoerd, moesten 10% van de vo-scholen ten minste één leerling met een bijgesteld advies weigeren, bijvoorbeeld omdat klassen of scholen al vol zaten vanwege eerdere aanmeldingen. Met de nieuwe centrale aanmeldweek vergroten we de kansen voor leerlingen met een bijgesteld advies, om onderwijs te volgen op een voor hen passende plek in het vo.

Tijdpad overgang po-vo

Van voorlopig schooladvies naar aanmelding VO

in schooljaar 2026-2027

- Tussen 10 en 31 januari ontvangen leerlingen hun voorlopig schooladvies*.
- Tussen 25 januari en 12 februari maken leerlingen de doorstroomtoets.
- Uiterlijk 15 maart ontvangen de scholen de uitslag van de doorstroomtoets.
- Uiterlijk 24 maart ontvangen leerlingen en ouders van hun school het definitieve schooladvies.
- Tussen 25 maart en 31 maart melden alle leerlingen zich tegelijk, met hun definitieve advies, aan op de middelbare school**.

* *Het voorlopig schooladvies van een leerling moet vóór de toetsafname zijn doorgegeven aan de leerling en in het LAS zijn geregistreerd.*

** *Voor leerlingen uit het po, het so en het sbo die de overstap maken naar het vso, geldt de centrale aanmeldweek niet.*
Scholen mogen ouders de mogelijkheid bieden om hun kind al vóór 25 maart aan te melden bij het vo. Leerlingen die zich vóór 25 maart aanmelden, dienen in het bezit te zijn van een definitief schooladvies en krijgen geen voorrang op leerlingen die zich in de centrale aanmeldweek aanmelden.

Bijstelling schooladvies op grond van de doorstroomtoets

Scholen zijn in principe verplicht om het schooladvies bij te stellen, indien een leerling op de doorstroomtoets laat zien over meer kennis en vaardigheden te beschikken, dan op grond van het schooladvies werd verwacht. De school mag hier gemotiveerd van afwijken, indien een bijstelling niet in het belang van de leerling is.

NB. Voor leerlingen met een voorlopig schooladvies praktijkonderwijs geldt een uitzondering, zie schooladvies praktijkonderwijs.

Voor meer informatie over de bijstelling van het schooladvies, zie Hoofdstuk 6.

Praktijkonderwijs (pro) en de doorstroomtoets

Het praktijkonderwijs heeft een aparte status in de schooladviesprocedure. Om toegelaten te kunnen worden tot het praktijkonderwijs is een Toelaatbaarheidsverklaring Praktijkonderwijs (TLV Pro) nodig. Hiervoor worden landelijke toelatingscriteria gehanteerd. Als leerlingen een schooladvies pro hebben gekregen en de doorstroomtoets maken op niveau pro/vmbo bb, dan is het niet verplicht om het schooladvies bij te stellen. Dit heeft ermee te maken dat er geen aparte toetsadvies pro uit de toets kan komen. Voor meer informatie over bijstellen, zie schooladvies praktijkonderwijs.

Toetsadviezen

Uit de doorstroomtoets komt een toetsadvies. Ongeacht welke doorstroomtoets gemaakt wordt, zijn er zes dezelfde toetsadviezen mogelijk:

- pro/vmbo bb; (zie kader)
- vmbo bb/vmbo kb;
- vmbo kb/vmbo gl-tl;
- vmbo gl-tl/havo;
- havo/vwo en
- het enkelvoudige advies vwo.

De brede toetsadviescategorieën zorgen ervoor dat leerlingen zoveel mogelijk kansen worden gegund. Voor regels en handvatten omtrent de brede toetsadviescategorieën en de bijstelling van het schooladvies, zie Hoofdstuk 6.

Het staat *niet* van te voren vast hoeveel procent van de leerlingen ieder jaar een toetsadvies krijgt voor de verschillende onderwijssoorten. Voor het advies van een leerling maakt het ook niet uit hoeveel vragen andere leerlingen dat jaar goed hebben beantwoord op de toets. De doorstroomtoets meet de taal- en rekenvaardigheden van een leerling namelijk aan de hand van de referentieniveaus.

Het *voorlopige schooladvies* is het oordeel van de school over de capaciteiten en het leerpotentieel van de leerling.

De *doorstroomtoets* – is een extra, objectief meetmoment, waarvan de resultaten worden meegenomen in het definitieve schooladvies. De toets geeft een beeld van de beheersing van leerlingen op een aantal meetbare leergebieden. Het afnemen van een doorstroomtoets is verplicht.[2]

Het *definitieve schooladvies* is een gewogen oordeel van de verschillende capaciteiten en het leerpotentieel van de leerling, op grond van het voorlopige schooladvies en de doorstroomtoets. Het oordeel van de school is leidend.

Toelating tot het voortgezet onderwijs

Met het schooladvies uit het OKR schrijven leerlingen zich in voor een vo-school. Het schooladvies is leidend voor toelating in het vo. De vo-school mag dan ook geen andere gegevens eisen, zoals een aanvullende toets. Ook mag de vo-school niet aan de basisschool vragen het schooladvies aan te passen. Wat soms gebeurt, is dat middelbare scholen uitdrukkelijk aan po-scholen vragen alleen een enkelvoudig schooladvies te geven of meer praktijkgericht te adviseren. Dergelijke regels kunnen in plaatsingswijzers staan, maar zijn uitdrukkelijk niet toegestaan. Mochten vo-scholen toch druk uitoefenen, dan kunt u dit altijd melden bij de Onderwijsinspectie. Wel mag de vo-school een eigen of regionaal afgesproken plaatsingsbeleid hanteren, zoals loting of het voorrang geven aan broertjes en zusjes.

Uiterlijk meteen na het toelatingsbesluit wordt het OKR gedeeld met de vo-school. Er is geen wettelijke verplichting wat er minimaal moet worden opgenomen in het OKR, er is wel bepaald welke informatie maximaal mag worden opgenomen (zie kader).[3] Het leerlingrapport van de toetsaanbieder (met daarin ten minste het toetsadvies) maakt wettelijk onderdeel uit van het OKR, en wordt dus verplicht gedeeld met de vo-school.[4]

Welke informatie mag opgenomen worden in het onderwijskundig rapport (OKR)?

- Administratieve gegevens
- gegevens over onderwijshistorie, leerresultaten, stage- en werkervaring;
- gegevens over de sociaal-emotionele ontwikkeling en het gedrag;
- gegevens met betrekking tot de gegeven of geïndiceerde begeleiding;
- gegevens omtrent verzuimhistorie.

NB. Het is *niet* toegestaan gegevens met betrekking tot de nationaliteit of het geboorteland (incl. geboorteplaats indien niet in Nederland) van de leerling in het OKR over te dragen, ook niet in een bijlage.

Na het advies: welke vo-school?

Met het definitieve schooladvies meldt de leerling zich aan bij de vo-school. Het is slim om hierbij ook rekening te houden met de kans dat een leerling nog wil of moet wisselen van onderwijstype: een school met een brede (dakpan)brugklas of een brede scholengemeenschap is dan bijvoorbeeld een goede optie. Denk ook aan het soort onderwijs dat de vo-school aanbiedt in de bovenbouw. Voor vmbo bb en kb, en voor vmbo gl en tl geldt bijvoorbeeld, dat niet alle profielen op alle scholen worden aangeboden in de bovenbouw. Bespreek de wensen en verwachtingen dus met de leerling, en welke scholen daarbij zouden kunnen passen. Zie ook p. 72: de keuze voor de vo-school.

Evaluatie van onze adviezen

"Al voor de terugkoppeling automatisch ging via DUO, kregen we (met toestemming van ouders) terugkoppeling over onze leerlingen in het vo. Een jaar of tien geleden konden we zien dat veel leerlingen opstroomden in de eerste jaren van het vo. Na analyse van die gegevens hebben we besloten dat we best iets minder voorzichtig mochten adviseren. We blijven dat jaarlijks in de gaten houden."

De vo-school mag vervolgens zelf bepalen in welke klas de leerling wordt geplaatst. Deze klas moet minimaal het niveau bevatten van het schooladvies dat de po-school gegeven heeft. Een voorbeeld: een leerling met een havo-schooladvies, mag door de vo-school in een brugklas geplaatst worden met vmbo (gl-)tl/havo, havo of havo/vwo niveau. Of in een brede brugklas met alle soorten bij elkaar. Na plaatsing en toelating is het goede praktijk om te zorgen voor *warme overdracht* tussen de po-school en vo-school. Dat is echter niet wettelijk voorgeschreven. Voor meer informatie over de overdracht naar het vo, zie Hoofdstuk 9.

Sinds schooljaar 2019-2020 wordt de plek van uw (oud)leerlingen in de eerste drie jaar van het vo via het ROD gemonitord. De vo-school gebruikt het ROD om in te voeren in welke klas en op welk niveau de leerlingen zitten. DUO stelt po-scholen op de hoogte van de onderwijspositie van de leerling in het eerste, tweede en derde jaar na het verlaten van de po-school (voor alle leerlingen waarvan de po-school een schooladvies heeft geregistreerd). Evaluatie van de terugkoppeling van de vo-school kan helpen bij de kwaliteit van toekomstige adviezen. Het is verstandig om deze gegevens kritisch te wegen. Uiteindelijk is de schoolloopbaan in het vo van uw oud-leerlingen natuurlijk van meer factoren afhankelijk dan uw schooladvies.

Beoordeling leerresultaten door de Onderwijsinspectie

De Onderwijsinspectie beoordeelt de leerresultaten van een school op basis van de standaard OR 1 uit haar onderzoekskader. Zij doet dit vooral tijdens de kwaliteitsonderzoeken die zij naar aanleiding van haar jaarlijkse prestatieanalyse uitvoert op scholen. De wijze waarop de leerresultaten worden beoordeeld staat beschreven in de Regeling leerresultaten PO. Vanaf schooljaar 2020-2021 kijkt de Onderwijsinspectie naar het percentage leerlingen op een school dat de referentieniveaus 1F en 2F/1S voor taal en rekenen heeft behaald op de doorstroomtoets. Of een school voldoende wordt bevonden op het onderdeel leerresultaten hangt af van het percentage referentieniveaus dat de leerlingen hebben behaald over de laatste drie jaren dat de doorstroomtoets is afgenomen, én van de verantwoording van de school daarover. Voor elke po-school geldt het streven dat tenminste 85% van de leerlingen het basisniveau 1F haalt. Het streven voor het percentage leerlingen dat niveau 2F/1S haalt, is afhankelijk van de schoolweging. De schoolweging is een nieuwe maat voor de zwaarte van de populatie van de school, die is vastgesteld door het CBS.

Meer informatie over het onderwijsresultatenmodel vindt u hier.

2

De overgang van primair naar voortgezet onderwijs

Visie en procedure

De totstandkoming van het schooladvies staat niet op zichzelf, het is ingebed in de hele school. Daarbij zijn het schoolklimaat, een visie op de overgang po-vo, een visie op het bieden van kansen aan leerlingen en een schooladviesprocedure belangrijk. Dit hoofdstuk gaat hier nader op in.

Van schooladvies naar schoolklimaat

Het schooladvies is geen momentopname, maar is gebaseerd is op een breed inzicht in de ontwikkeling van het kind. De gehele schoolloopbaan van de leerling is relevant bij de totstandkoming van het schooladvies.[5] Juist daarom komt een passend schooladvies niet alleen voort uit een zorgvuldige adviesprocedure bij de overgang naar het vo, ook het schoolklimaat speelt daarbij een belangrijke rol.[6]

Onderzoek naar effectieve scholen laat zien dat deze scholen hun onderwijs afstemmen op de leerbehoeften van leerlingen, veel rijke leermogelijkheden bieden en hoge verwachtingen hebben van álle leerlingen.[7] Formatieve evaluatie kan hierbij behulpzaam zijn. Door de inrichting van het onderwijs en het handelen van de leerkracht af te stemmen op de leerlingpopulatie, maar vooral ook op de individuele leerling, en dat steeds te evalueren, dragen scholen bij aan een klimaat waarin leerlingen zich optimaal kunnen ontwikkelen.

Een schoolklimaat waarin onderwijsprofessionals accurate verwachtingen hebben van leerlingen is een belangrijke factor voor de totstandkoming van een passend schooladvies. De kiem voor kansenongelijkheid in de schooladvisering kan immers al vroeg in de schoolloopbaan worden gelegd. Leerlingen die gedurende hun gehele schoolloopbaan zijn onderschat, lopen het risico dat zij een advies krijgen dat geen rechtdoet aan hun competenties.[8]

Hoge verwachtingen dragen bij aan het creëren van een schoolomgeving die leerlingen de gelegenheid geeft zich optimaal te ontplooien.[9, 10] 'Hoge verwachtingen' gaan niet om 'iedere leerling op het hoogste niveau' of 'hoger is beter'. Iedere leerling verdient een passende plek in het voortgezet onderwijs, waarbij diens individuele talenten en capaciteiten de aandacht krijgen die ze verdienen. Met hoge verwachtingen wordt dus bedoeld dat we realistische én optimistische verwachtingen hebben van het kind. Hoofdstuk 3 gaat nader in op de invloed van de verwachtingen van leerkrachten op leerlingen.

Wil je meer weten over formatieve evaluatie?
Via deze link kunt u veel informatie en tools vinden.

Ambitie in de schoolloopbaan

"Als leerlingen op school komen, formuleert de leerkracht een ambitie voor de leerling. Die ambitie is belangrijk voor de leerkracht, zodat die een rijk en uitdagend aanbod kan bieden. Deze ambitie wordt besproken met collega's van de bouw. We werken met de leerling aan concrete doelen om deze ambitie waar te maken, waarbij leerlingen ook persoonlijke doelen kunnen stellen. De ambitie-gesprekken met collega's voeren we drie keer per jaar, na elke periode. Daarbij kijken we ook naar data in de brede zin: toetsinformatie, maar ook informatie uit het rapportfolio waarin leerlingen hun werk, waar ze trots op zijn, bewaren. Na elke vijf weken voeren we ambitie-gesprekken met elk kind en gaan we met hen na wat de doelen zijn, waar ze staan en wat er (nog) nodig is om de doelen te bereiken. Ook voeren we deze gesprekken met ouders, onder andere in kind-ouder-gesprekken. Indien nodig worden de ambities bijgesteld."

Van schoolklimaat naar schooladvies(procedure)

Het schoolklimaat en de schoolcontext zijn van invloed op hoe het proces en de besluitvorming rond de schooladvisering wordt georganiseerd, bijvoorbeeld bij gezamenlijke advisering.[11, 12] Het is belangrijk de schoolvisie en de pedagogische opdracht rond de overgang po-vo te vertalen naar uitgangspunten en concreet beleid. Dit biedt positieve sturing aan en houvast voor onderwijs-professionals.[13] Een kleinschalig onderzoek in Nederland liet samen-hang zien tussen schoolkwaliteit en kwaliteit van het schooladvies. Een opvallende conclusie was dat bij kwalitief betere scholen meer informatie werd ingewonnen en meer collega's werden betrokken bij de totstandkoming van het schooladvies dan bij kwalitatief minder goede scholen.[14]

Critical friends in de buurt

"We hebben sinds een paar jaar een brede samenwerking met twee basisscholen uit de buurt. Een van de onderdelen is schooladvisering. We hebben namelijk behoefte aan een critical friend in de buurt die we collegiaal kunnen consulteren, bijvoorbeeld wanneer we twijfelen over wat het beste advies is voor een bepaalde leerling."

Ervaring én een frisse blik

"Op school merk ik dat in het bijzonder startende leerkrachten in groep 8 het fijn vinden om samen met ervaren leerkrachten advisering vorm te geven. Het 'lezen van kinderen', het wegen van leerlingkenmerken, het opdoen van gesprekservaring met ouders tijdens advies- en verwijsgesprekken, vraagt om gezamenlijkheid en ervaring. Tegelijkertijd zie ik dat de frisse blik van een startende onderwijsprofessional juist ook voor ervaren leerkrachten van toegevoegde waarde is."

Gezamenlijke advisering

Po-scholen pakken het proces van advisering steeds vaker gezamenlijk op, waarbij leerkrachten van groep 8 en van eerdere jaren, de intern begeleider, bovenbouwcoördinator en de schoolleider samen betrokken en verantwoordelijk zijn.[15,16] Deze aanpak moedigt onderwijsprofessionals aan om met elkaar te overleggen, waardoor leerkrachten zich ondersteund voelen en zorgvuldigere afwegingen gemaakt worden.[17] Schooladvisering speelt met name in de bovenbouw en is een verantwoordelijkheid van het hele team.

Het inzichtelijk maken van de individuele leerlijnen van kinderen en het geven van een goed onderbouwd advies aan alle leerlingen is een tijdrovende klus. Sommige scholen zoeken daarbij steeds meer collegiale samenwerking op. Niet alleen door het advies gezamenlijk op te stellen, maar ook door elkaars talenten en capaciteiten te benutten en van elkaar te leren. Waar de ene leerkracht bijvoorbeeld erg goed is in het analyseren van data is een andere leerkracht misschien beter in het beschrijven van het kind of in klassenobservaties. Dit kan bijdragen aan de kwaliteit van het schooladvies.

Bovendien waarderen veel leerkrachten het om samen te kunnen sparren over leerlingen, zodat het schooladvies gedragen wordt door de hele school.[18] De gezamenlijke advisering helpt om de persoonsafhankelijke betekenisgeving en interpretatie van gedrag en gegevens objectiever te maken. Of gezamenlijke advisering leidt tot meer

Georganiseerde tegenspraak: meerdere perspectieven bij het schooladvies

"Een paar jaar geleden gaf een ervaren leerkracht van groep 7/8 de schooladviezen en stemde af met de IB'er als het ging om zorgleerlingen en twijfelgevallen. Inmiddels geven we het schooladvies vanuit meerdere perspectieven vorm. De bovenbouwleerkrachten overleggen daarbij met elkaar en nemen vooral leerlingkenmerken mee en wat ze in de klas zien. De IB'er kijkt meer cijfermatig, bijvoorbeeld naar trends op lezen en rekenen in het LVS. Bij het consensusoverleg blijkt dat leerkrachten soms wat hoger adviseren dan de IB'er, omdat zij de leerling zien in de klas, zijn werkhouding en zijn ontwikkeling in de bovenbouw. Ook zien zij of er bij toetsen blokkades zijn. Dat zie je niet terug in de kale toetsgegevens. Daarom heeft bij het consensusgesprek de schoolleider de rol van tegenvrager."

zorgvuldige beslissingen is afhankelijk van hoe het wordt ingericht. Gezamenlijke advisering kan namelijk ook leiden tot een versterking van het 'hokjesdenken' of tunnelvisie, bijvoorbeeld als gesprekken voornamelijk beeldbevestigend zijn. Het is belangrijk om daarvoor te waken wanneer je met elkaar in gesprek gaat.[19] Dit kan bijvoorbeeld door een vorm van 'georganiseerde tegenspraak' op te zetten.[20] De meerwaarde van het gezamenlijk opstellen van het schooladvies zit dus met name in samen onderzoekend zijn en kritisch durven zijn naar elkaar.

Weging en afweging van de gegevens

Hoofdstuk 4 en 5 gaan inhoudelijk in op de informatiebronnen en de weging van kenmerken bij de totstandkoming van het schooladvies. De weging en afweging van gegevens waarop het schooladvies wordt gebaseerd zijn vaak weinig inzichtelijk, nauwelijks gebaseerd op beleid en/of vastgelegd in procedures.[21, 22] Het helpt om deze (af-)wegingen expliciet te maken en om ervoor te zorgen dat de afgesproken schooladviesprocedure wordt gedragen door de verschillende uitvoerders. Dit draagt bij aan zorgvuldige schooladviezen.[23, 24] Bovendien biedt opnemen van de (af)wegingen in een protocol of schoolgids transparantie over de totstandkoming van het school-advies naar ouders en vo-scholen.

Omgaan met verschillende perspectieven

"We voeren vanaf groep 1 twee keer per jaar portfoliogesprekken met het kind en zijn ouders. Daarbij staat de ontwikkeling van het kind centraal. In groep 6 besteden we dan ook aandacht aan de verwachtingen die we hebben ten aanzien van het schooladvies. In groep 8 vindt er een apart adviesgesprek plaats. Verschillende leerkrachten zijn dus betrokken en brengen elk hun eigen advies in: de leer-kracht groep 8, de unitleider en de leerkracht die de leerling ziet bij het groepsdoorbrekend werken (co-teacher). Daarbij heeft iedereen zijn eigen perspectief. De unitleider brengt bijvoorbeeld de 'harde' toetsresultaten in, terwijl de leerkrachten de werkhouding in de klas, de sociaal-emotionele ontwikkeling en ook de inbreng van kind en ouders inbrengen. Als de adviezen onderling verschillen, gaan we samen na wat het beste bij de leerling past. Waarom? En wat is er nog nodig? Daar betrekken we ook de ouders bij: wat zien zij thuis, wat schatten zij in en waarom?"

Meenemen uit dit hoofdstuk

- Creëer bewustzijn van het belang van het schoolklimaat bij de totstandkoming van het schooladvies. Dit draagt bij aan een optimaal ontwikkelingsklimaat voor leerlingen en helpt bij het vormen van een passend schooladvies.
- Stel een plan samen hoe de advisering binnen de school tot stand komt en leg dit vast.
- Betrek bij de advisering meerdere collega's die het kind kennen. Maak gebruik van 'georganiseerde' tegenspraak om kritisch en onderzoekend te werk te gaan.
- Maak de afwegingen inzichtelijk en expliciet en leg deze vast in een plan. Dit helpt bij een gedegen adviseerproces en schept duidelijkheid voor betrokkenen.

De rol van verwachtingen

Verwachtingen die leerkrachten hebben van leerlingen spelen een grote rol in de gehele schoolloopbaan en zijn daardoor ook van belang bij de totstandkoming van het schooladvies. Dit hoofdstuk gaat in op de rol het Pygmalion-effect, de selffulfilling prophecy en factoren die verwachtingen beïnvloeden.

Pygmalion-effect: De invloed van verwachtingen

Het Pygmalion-effect beschrijft het fenomeen dat resultaten van leerlingen beïnvloed kunnen worden door de verwachtingen die leerkrachten van hen hebben.[25] In de eerste studie naar dit onderwerp in 1968, door onderzoeker Rosenthal en schoolleider Jacobson werd bij leerlingen op een Amerikaanse basisschool een IQ-test afgenomen, waarvan de resultaten alleen bekend waren bij de onderzoekers. Vervolgens werden met de leerkrachten van de klas enkele leerlingen besproken, van wie zij op basis van de IQ-test verwachtten dat die leerlingen snelle groei zouden doormaken op cognitief gebied. In werkelijkheid ging het om willekeurig gekozen leerlingen. Toen aan het einde van het jaar wederom een IQ-test afgenomen werd bij alle leerlingen, bleek dat alle leerlingen vooruit waren gegaan, maar de leerlingen waarover was gezegd dat zij snel zouden groeien, waren relatief meer vooruit gegaan.[26] Deze studie was het startpunt voor vijftig jaar onderzoek naar leerkrachtverwachtingen en de invloed van verwachtingen op prestaties. Daaruit bleek dat hogere verwachtingen leiden tot hogere prestaties, het zogenaamde *Galatea-effect*, maar ook dat lage verwachtingen leiden tot lagere prestaties, ook wel het *Golem-effect* genoemd.[27]

Uitdagend aanbod voor alle leerlingen

"We evalueren met de vo-scholen in hoeverre het aanbod van onze basisschool aansluit op het vo. Afgelopen jaren zijn er daardoor diverse aanpassingen gedaan in het curriculum. Zo boden we voorheen alleen leerlingen die meer uitdaging nodig hadden de keuze om naast Engels ook Duits of Frans te leren. Maar in het voortgezet onderwijs bleken met name de leerlingen op het vmbo met Duits moeite te hebben. Daarom bieden we nu alle leerlingen de keuze voor Duits en Frans aan. Ook omdat juist de kinderen die later op het mbo terecht komen en in de regio gaan werken, Duits geregeld nodig hebben. Ook de inhoud is aangepast, omdat leerlingen vooral moeite hadden met spreekdurf in een vreemde taal. Daarom zetten we vooral in op mondelinge taalvaardigheid en woordenschat vergroten. Ook bij rekenen hebben we aanpassingen gedaan: we hebben de manier waarop het vo leerlingen staartdelingen laat oplossen overgenomen, zodat leerlingen het op eenzelfde manier aanleren en automatiseren."

Uit latere studies naar leerkrachtverwachtingen bleek verder dat de invloed van verwachtingen op prestaties van leerlingen waarschijnlijk te maken heeft met de houding en het gedrag van leerkrachten op basis van de verwachtingen die zij van leerlingen hebben.[28]
De hoogte of laagte van de verwachtingen van leerkrachten is van invloed op de interactie tussen leerkracht en leerling. Onder meer de tijd die leerkrachten besteden aan het beantwoorden van vragen, oogcontact, vriendelijkheid, complimenten, beurtgedrag en feedback wordt, mogelijk onbewust, bepaald door de verwachting die de leerkracht heeft van de leerling.[29, 30] Daarnaast wordt het aanbod (voor specifieke leerlingen) afgestemd op verwachtingen en bieden leerkrachten vaak verschillende leermogelijkheden aan leerlingen van wie ze hoge of juist lage verwachtingen hebben, terwijl wat leerlingen leren juist afhangt van de leermogelijkheden die hen aangereikt worden.[31]

Wist u dat?

Het schooladvies wordt gezien als een inschatting van de best passende plek in het vervolg-onderwijs; daarmee fungeert het schooladvies feitelijk als een leerkrachtverwachting.[32]

Gekoppeld aan de theorie van de selffulfilling prophecy, blijkt uit onderzoek dat onderadvisering (een lager schooladvies dan toetsadvies) voor leerlingen blijvend nadelig uitwerkt. [33, 34]

Verwachtingen spelen ook een rol bij schooladvisering.[35, 36]
De verwachtingen die leerkrachten hebben van leerlingen zijn op drie manieren relevant voor de overgang van leerlingen van het po naar het vo.

1. De invloed van verwachtingen op het daadwerkelijke presteren van de leerling.
2. De (indirecte) invloed op de beoordeling van de presentaties en de hoogte van het schooladvies. Onderzoek laat zien dat subjectieve oordelen van leermogelijkheden en leerprestaties beïnvloed worden door verwachtingen.[37, 38]
3. De invloed van de doorwerking van het ingeschatte niveau (schooladvies) op het uitstroomniveau van leerlingen. De kans is namelijk groot dat leerlingen presteren conform de verwachtingen die er van hen zijn, waardoor het schooladvies kan werken als een selffulfilling prophecy. [39]

Factoren die verwachtingen beïnvloeden

Alle leerkrachten en betrokkenen bij de totstandkoming van het schooladvies willen een schooladvies dat past bij het kind en dat recht doet aan de capaciteiten en mogelijkheden van ieder kind, ongeacht herkomst, uit wat voor gezin het kind komt of waar het kind woont. Toch laat onderzoek, zowel in Nederland als internationaal, zien dat er sprake is van kansenongelijkheid in de schooladvisering. Wanneer sommige groepen leerlingen vaker dan andere leerlingen een meer praktijkgericht advies krijgen dan het onderwijstype dat past op basis van de doorstroomtoets, is er sprake van structurele onderadvisering. In Nederland bestaat onderadvisering in ieder geval bij deze groepen:[40]

- leerlingen met ouders met een lagere sociaaleconomische positie;
- leerlingen met ouders zonder een hbo- of wo-opleiding;
- leerlingen uit niet-stedelijke gebieden;
- leerlingen met een migratieachtergrond;
- meiden.

Daarbij kunnen verwachtingen van leerkrachten het presteren van de leerling en het schooladvies beïnvloeden. In een review van onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam is gekeken naar ongelijkheid in leerkrachtevaluaties. Met leerkrachtevaluaties worden bedoeld: het geheel van verwachtingen (de voorspelling van toekomstige prestaties en educatieve uitkomsten), oordelen (inschattingen van de huidige prestaties) en niveau-aanbevelingen (de plaatsing op een bepaald niveau).[41] Uit de review blijkt dat verwachtingen en oordelen niet alleen gebaseerd zijn op het daadwerkelijk presteren van de leerling, maar ook op het beeld dat leerkrachten hebben van de (sociale) groep waartoe leerlingen behoren.

Daarnaast nemen leerkrachten (vaak onbewust) in hun evaluatie van een leerling ook individuele of gezinskenmerken mee die bevorderlijk of belemmerend zijn voor schoolsucces, zoals de sociaaleconomische status (SES) van het gezin of het opleidingsniveau van de ouders.[42, 43] We weten dat leerlingen uit gezinnen met een lagere SES gemiddeld genomen vaker 'laatbloeiers' zijn en dat verwachtingen van leerkrachten algemeen genomen lager zijn wanneer leerlingen ouders hebben met een lagere SES.[44] Dat is zorgelijk, omdat lagere verwachtingen kunnen zorgen voor lagere prestaties. Zo kunnen de verwachtingen van leerkrachten een rol spelen in de vaststelling van het schooladvies.[45, 46]

Wist u dat?

Onderadvisering gebeurt vooral wanneer er sprake is van twijfel over de passende schoolsoort.[47]

Daarom besteden we in hoofdstuk 6 extra aandacht aan het bijstellen van het schooladvies.

Bewustzijn van leerkrachtverwachtingen

"Komend schooljaar gaan leerkrachten van groep 8 samen met collega's van een andere school workshops geven over leerkrachtverwachtingen en kansengelijkheid. Deze workshops organiseren we binnen de stichting en willen we elkaar jaarlijks aanbieden. Het doel ervan is leerkrachten bewust te maken van hun eigen leerkrachtgedrag als het gaat om hoge verwachtingen hebben van leerlingen en kansengelijkheid. De handreiking biedt een schat aan informatie en kunnen we voor de workshops goed gebruiken."

Verwachtingen hebben we allemaal. Logisch, want we interpreteren de wereld om ons heen altijd op basis van persoonlijke ervaringen en achtergronden. Daarbij spelen aannames en oordelen een rol. Anders gezegd: we bekijken de wereld en mensen om ons heen allemaal vanuit onze eigen bril. Dat geldt zeker niet alleen in het onderwijs. Bewustzijn van de rol die eigen verwachtingen kunnen spelen bij de ontwikkeling van leerlingen is belangrijk. Het hebben en uitspreken van hoge verwachtingen en het bieden van uitdaging voor álle leerlingen – en juist bij leerlingen die vanuit huis soms minder hoge verwachtingen en bagage meekrijgen – kan dus kansenbevorderend werken en leiden tot een schooladvies dat daadwerkelijk rechtdoet aan de talenten en de ontwikkeling van de leerling.

(On)bewuste verwachtingen ontdekken

Met de interactieve simulatie Basisschooladvies kunt u zelf ontdekken wat u bewust en onbewust meeweegt bij de advisering in groep 8.

Passende verwachtingen bij het schooladvies: optimisme loont

In dit en het vorige hoofdstuk is beschreven hoe hoge verwachtingen van leerlingen door de gehele schoolloopbaan belangrijk zijn om leerlingen een 'rijk' onderwijsaanbod te bieden en te komen tot een passend schooladvies. Het koesteren van realistische hoge verwachtingen draagt bij aan het bieden van kansen aan leerlingen, ook in de schooladvisering. Bijzonder hoogleraar Eddie Denessen stelt dat leerlingen gebaat zijn bij optimisme als het gaat om advisering en plaatsing in het vo.[48] Ook hier speelt de selfulfilling prophecy namelijk een rol: leerlingen kunnen ook bij overadvisering gaan presteren conform de verwachtingen die er van hen zijn. Dit blijkt ook uit onderzoek gedaan aan de Universiteit Maastricht: leerlingen met een havo/vwo advies die geplaatst werden in een havo-brugklas stroomden vaker af ten opzichte van leerlingen die geplaatst werden in een vwo-brugklas, die vaker op dat niveau uitstroomden.[49]

Dubbele adviezen

"We geven überhaupt veel dubbele adviezen. De oproep van een paar jaar geleden om meer dubbele adviezen te geven, hebben wij ter harte genomen. Bij twijfel bieden wij kinderen altijd een perspectief naar boven door een dubbel advies te geven. Door een dubbel advies geven wij leerlingen in ieder geval de kans om in het vo te onderzoeken welk niveau het best bij hen past."

Meenemen uit dit hoofdstuk

- De verwachtingen die leerkrachten hebben van leerlingen zijn bepalend voor de houding richting en interactie met leerlingen. Wees bewust van de invloed hiervan op de leermogelijkheden van leerlingen.
- Verschillende achtergrondkenmerken van leerlingen kunnen de verwachtingen van onderwijsprofessionals beïnvloeden. Probeer bewustzijn te creëren van de invloed van verwachtingen op kansenongelijkheid en van de eigen (expliciete en impliciete) verwachtingen en bespreek dit met elkaar.
- Over het algemeen loont het om optimistisch te zijn in de schooladviezen en in de plaatsing in het vo, zeker wanneer er twijfel is over de passende plek in het vervolgonderwijs. Bied bijvoorbeeld een perspectief door het geven van dubbele adviezen.

4

Informatiebronnen bij het schooladvies

Scholen baseren het schooladvies op brede inzichten in de ontwikkeling van het kind door de jaren heen. Om dit inzichtelijk te maken gebruiken po-scholen verschillende gegevens. Er staat niet vast van welke gegevens scholen gebruik moeten maken. Dit hoofdstuk laat zien welke gegevens scholen meestal meenemen, zoals leerresultaten en werkhouding. Ook gaat dit hoofdstuk in op de weging van die gegevens.

Informatiebronnen

Het advies van de school is leidend bij de overgang van leerlingen naar het vo. Dit maakt dat het schooladvies gebaseerd is op meer dan de toetsscores op taal en rekenen. Scholen gebruiken bijvoorbeeld de volgende informatiebronnen voor het opstellen van het schooladvies: [50, 51]

- (observaties van) sociaal-emotionele vaardigheden;
- (observaties van) praktijkgerichte vaardigheden;
- (observaties van) werkhouding en motivatie;
- resultaten van leerlingvolgsysteemtoetsen uit groep 7 en 8;
- resultaten op methodegebonden toetsen;
- resultaat van een capaciteiten- of intelligentieonderzoek;
- zorgdossier van de leerling;
- gesprekken met ouder(s) van de leerling;
- resultaten van de doorstroomtoets (voorheen eindtoets).

In veel gevallen sluiten de leerprestaties, de gedragskenmerken, de werkhouding en het totaalbeeld van het kind goed bij elkaar aan en is de richting van het schooladvies duidelijk. Schooladviezen worden bij de meeste scholen met name bepaald door (eerdere) leerprestaties van leerlingen en niet-cognitieve vaardigheden, zoals zelfstandigheid en motivatie.[52, 53] De achtergrond van de leerling, bijvoorbeeld herkomst of sociaaleconomische status (SES), speelt minder mee. Wanneer er sprake is van een lager of inconsistent (cognitief) vaardigheidsniveau, zien we een ander beeld. Bij die leerlingen blijkt hun achtergrond een sterkere invloed te hebben op het schooladvies.[54] Zeker bij leerlingen met inconsistente leerprestaties speelt de subjectieve interpretatie van leerresultaten een grotere rol.[55] Het gaat dan bijvoorbeeld om leerlingen die veel punten scoren op één van de domeinen (bv. taal) en minder op een ander domein (bv. rekenen) of leerlingen met veranderlijke leerresultaten door de jaren heen. De inschatting van het schooladvies is bij deze leerlingen vaak lastiger, omdat leerresultaten minder eenduidig naar één bepaald schooltype wijzen.

Niet elk kind maakt elke toets

"Het schooladvies komt op onze school tot stand door inbreng van meerdere collega's en verschillende vormen van data. We werken met observaties, (inter)actieve werkvormen in de klas, portfolio's en portfoliogesprekken met kind en ouders. Ook gebruiken we bewust verschillende instrumenten voor de gestandaardiseerde toetsen: de doorstroomtoets, LVS en een intelligentietest. Drie jaar geleden hebben we ook besloten dat niet alle leerlingen alle toetsen maken. Dat kan verschillen per leerling, omdat we de toetsbelasting voor kinderen zo laag mogelijk willen houden.

De weging van kenmerken

Het is wenselijk dat het schooladvies gebaseerd is op een breed inzicht in de ontwikkeling van het kind. Een kind is immers meer dan diens vaardigheden in taal en rekenen. Maar juist bij leerlingen bij wie er twijfel bestaat over de passende plek in het vervolgonderwijs, wordt vaak meer waarde toegekend aan de zogeheten 'zachte leerling-kenmerken'. Zachte leerlingkenmerken kunnen veel over een kind zeggen en kunnen van invloed zijn op hun succes in het vervolg-onderwijs. Tegelijkertijd spelen bij de inschatting en beoordeling van juist die zachte leerlingkenmerken subjectieve waarneming en inter-pretatie van onderwijsprofessionals een grotere rol, zoals u ook heeft kunnen lezen in hoofdstuk 3. Bewustzijn daarvan is dus goed. Bij de interpretatie en weging van de diverse informatiebronnen kunnen verschillende overwegingen en afwegingen een rol spelen, hierover leest u meer in het volgende hoofdstuk.

Om inzicht te krijgen in de manier waarop u factoren meeweegt in het schooladvies, heeft de Onderwijsinspectie een 'serious game' ontwikkeld. U kunt dit per persoon invullen en de uitkomsten vervolgens in het team bespreken en gebruiken voor het maken van een procedure, bijvoorbeeld over de mate waarin leerresultaten, gedragskenmerken of andere zaken meegenomen worden bij het advies en de manier waarop ze meewegen.

De Serious Game vindt u hier.

De praktijk leert dat steeds meer scholen werken met schooltype-profielen, soms opgesteld in samenwerking met vo-scholen, waarin per schoolsoort beschreven staat wat een leerling moet kennen en kunnen voor een bepaald onderwijsniveau. Vaak staat daarin ook iets beschreven over inzet, zelfstandigheid en motivatie. Deze school-typeprofielen kunnen po-scholen helpen om zicht te krijgen op wat er in het vervolgonderwijs gevraagd wordt en wat bij een bepaalde leerling past. De profielen schieten hun doel voorbij als ze (te) normatief functioneren of als er rigide aan wordt vastgehouden. Juist het gesprek met collega's, leerlingen en ouders over die kenmerken is van belang.

Schooltypeprofielen

"Voorheen werkte ik als docent en schoolleider in het vo. Toen ik in het po ging werken, werd voor mij duidelijk dat het soms heel ingewikkeld is om zicht te krijgen op wat in het vo van leerlingen gevraagd wordt bij een bepaald schooltype. Met het team hebben we toen een document opgesteld met kenmerken en vaardigheden per schoolsoort die kunnen helpen bij de inschatting van het schooladvies. Dit document is voor ons geen lijstje met kenmerken die 'vast' staan. We voeren met het document als hulpmiddel met elkaar het gesprek. Bijvoorbeeld: wat betekent 'voor een langere tijd concentreren' voor deze leerling? Bij welke taken en in welke context lukt hem dat wel of juist niet?"

Meenemen uit dit hoofdstuk

- Het schooladvies wordt gebaseerd op verschillende gegevens die inzicht geven in de ontwikkeling van een leerling. U kunt daarbij bewuste keuzes maken in welke resultaten u waarom meeweegt.
- Bij leerlingen met een lager vaardigheidsniveau of inconsistente leerresultaten blijkt de achtergrond vaak zwaarder mee gewogen te worden in het schooladvies.
- Bij twijfel over het schooladvies van leerlingen, spelen de ‘zachte leerlingkenmerken’ een grotere rol. Die kenmerken zijn gevoeliger voor persoons-gebonden interpretatie van de onderwijsprofessional.
- De ‘serious game’ van de Inspectie van het Onderwijs kan helpen bij het zicht krijgen op, en expliciteren van de eigen afwegingen. De tool kan goed gebruikt worden om binnen de school het gesprek met elkaar aan te gaan.
- Schooltypeprofielen kunnen helpen om zicht te krijgen op wat een leerling moet kennen en kunnen voor een bepaald schooltype. Het blijft belangrijk om (onderliggende) verklaringen voor bepaald gedrag te duiden en hier niet rigide mee om te gaan.

5

Inhoudelijke overwegingen bij schooladvisering

In het vorige hoofdstuk kwam naar voren dat vaak duidelijk afgebakend is welke informatiebronnen worden meegenomen in het schooladvies, maar dat de weging van en overwegingen bij die gegevens kunnen verschillen. In dit hoofdstuk gaan we in op inhoudelijke afwegingen en overwegingen bij de totstandkoming van het schooladvies. Dezelfde gegevens kunnen namelijk op verschillende manieren bekeken worden en daarmee tot verschillende uitkomsten leiden.

Leerresultaten

Kijken naar leerresultaten bij het bepalen van het schooladvies is een goed startpunt. Zeker als uit de gegevens blijkt dat een leerling gedurende de schoolloopbaan een vrij continue trend laat zien, kunnen deze gegevens een betrouwbaar beeld opleveren. Belangrijk om mee te wegen is dat jongens zich vaak grilliger ontwikkelen dan meiden.[56] In het kader van 'kansen geven' benadrukt de Inspectie van het Onderwijs het belang van kijken naar de hele groeilijn. Is een plotselinge terugval in groep 8 bijvoorbeeld te verklaren, dan doet de school de leerling misschien meer recht door te kijken naar de lijn van de jaren ervoor.[57] Een ander voorbeeld is een leerling die een enorme groei heeft laten zien in korte tijd, maar nog net niet helemaal op het benodigde niveau zit voor een bepaald type vervolgonderwijs. Als die leerling toch naar dat onderwijstype verwezen wordt, krijgt de leerling kans om die groei voort te zetten. Belangrijk bij het wegen van leerresultaten, bijvoorbeeld bij de interpretatie van toetsen, is dat hoge scores op een toets geen toeval kunnen zijn, terwijl dat bij lage scores wel mogelijk is. Dit is ook belangrijk om mee te nemen bij de bijstelling van het schooladvies. Een leerling presteert soms op de toets lager dan het voorlopig schooladvies voorspelde. De capaciteiten van die leerling komen dan door specifieke omstandigheden niet goed uit de verf. Daarom wordt het schooladvies niet bijgesteld wanneer de toetsresultaten lager uitvallen dan gedacht. Andersom kan de toets niet "per ongeluk" goed gemaakt worden, door bijvoorbeeld te gokken (zie kader).

Wist u dat?

Als leerlingen blind gokken, komt er geen hoge score uit de toets. Een leerling kan wel een slechte dag hebben. Een onverwachts lagere score kan daardoor een onjuiste weergave van de prestaties van een leerling zijn. Maar door de manier waarop de toetsen zijn gemaakt, is het onwaarschijnlijk dat een leerling die hoger scoort dan verwacht een onjuist toetsresultaat heeft gekregen. Wat hierbij een rol speelt is dat de score van leerlingen wordt gebaseerd op een grote hoeveelheid opgaven. En dat de doorstroomtoetsen uitgebreid worden gecontroleerd op hun betrouwbaarheid en validiteit.
Hierbij geldt één uitzondering: bij de doorstroomtoets kunnen verschillende domeinen, taal en rekenen, elkaar compenseren. Bij een leerling met een disharmonisch profiel, die bijvoorbeeld sterk presteert op rekenen maar veel minder sterk op taal, kan de toetsuitslag een minder goed beeld geven van het schoolniveau dat een leerling aankan.

Methodegebonden versus niet-methodegebonden toetsen

Het doel van methodegebonden toetsen is controleren of leerlingen de behandelde lesstof voldoende beheersen, deze toetsen hebben daarmee een sterke verbinding met de dagelijkse lespraktijk en de afstemming van het onderwijsaanbod. Niet-methodegebonden toetsen zijn vaardigheidstoetsen en meten de vaardigheidsgroei van leerlingen over een langere periode. Deze toetsen worden ook wel toetsen verbonden aan een leerlingvolgsysteem (LVS) genoemd.

Het naast elkaar leggen van de resultaten van deze twee verschillende toetsvormen levert voor scholen soms dilemma's op, omdat leerlingen op methodegebonden toetsen anders kunnen scoren dan op toetsen verbonden aan een LVS. Dit kan bijvoorbeeld worden veroorzaakt doordat de lesstof bij het maken van een methodegebonden toets nog goed in het geheugen zit. Aan de andere kant kan de motivatie van een leerling voor een toets verbonden aan een LVS weer hoger liggen dan voor een methodegebonden toets. Hier met collega's, maar ook met de leerling en ouders over sparren kan helpen bij het verklaren en wegen van het verschil in resultaten.

Samenwerking bij schooladvies

"We zorgen ervoor dat het schooladvies niet iets wordt van het bovenbouwteam. We betrekken alle collega's erbij. De leerkracht bovenbouw geeft een presentatie over de schooladviezen per leerling aan alle collega's. Collega's stellen verhelderingsvragen, bijvoorbeeld of een leerling wel een voldoende zelfstandige werkhouding heeft of kan ontwikkelen. Leerkrachten reflecteren in hoeverre het advies overeenkomt met hun beeld van de leerling en wat de leerling (nog) nodig heeft. Pas na deze presentaties voeren we de oudergesprekken over het schooladvies, omdat de leerkracht door de collegiale vragen goed is voorbereid. Bovendien blijft het hele team scherp op waar we kinderen toe opleiden en wat het vo vraagt en inhoudt."

Zachte leerlingkenmerken

Onder zachte leerlingkenmerken worden individuele leerlingkenmerken verstaan zoals werkhouding en motivatie, maar ook gezinskenmerken zoals ondersteuning vanuit huis of de thuissituatie. Deze kenmerken zijn minder objectief dan leerresultaten. Je kunt ze niet goed op dezelfde manier en met dezelfde standaard en meten. Bewustzijn van het eigen perspectief van waaruit je de leerlingen bekijkt is dan ook cruciaal. Bij de weging van de zachte leerlingkenmerken is het daarom extra belangrijk dat onderwijsprofessionals met elkaar (inhoudelijk) het gesprek aangaan over de interpretatie van de informatie die zij hebben, zodat vanuit verschillende perspectieven kan worden gekeken en betekenis kan worden gegeven aan de kenmerken.[58] Een aantal van die zachte kenmerken wordt verder uitgelicht. Daarbij wordt ingegaan op de inhoudelijke afwegingen die daarbij kunnen komen kijken om de kenmerken wel of niet mee te wegen.

Werkhouding en motivatie

Bij werkhouding en motivatie kijken scholen vaak naar het gedrag en de houding van de leerling in de klas en bij het leren. Is een leerling leergierig en zelfstandig? Let de leerling op in de les of is de leerling vaak en snel afgeleid? Is de leerling zorgvuldig in het schoolwerk en hoe gaat het met huiswerk? De antwoorden op dergelijke vragen geven bij twijfel over het schooladvies vaak de doorslag van het schooladvies. De valkuil hierbij is dat de betekenis die wordt gegeven

Tip Onderwijsinspectie

"Het helpt als een school gedragskenmerken zoals werkhouding, motivatie, concentratie en zelfstandigheid niet beschouwt als vaststaande (en belemmerende) factoren, maar juist doelgericht met leerlingen werkt aan het wegwerken van deze belemmeringen. Op die manier biedt de school grotere kansen aan leerlingen."
In hoofdstuk 7 leest u meer over het werken aan deze factoren door middel van kindgesprekken.

aan een bepaald gedragskenmerk afhankelijk kan zijn van het referentiekader van de persoon die het geeft, terwijl het ook nog per kind kan verschillen hoe dit uitwerkt. Een voorbeeld: een kind met een lage motivatie zal bij twijfel bijvoorbeeld eerder een lager advies krijgen dan een heel gemotiveerde leerling, terwijl de redenering ook kan zijn dat als een leerling met een lage motivatie het niveau behaalt, de leerling in staat is dat niveau te behouden. Zeker als de motivatie nog kan verbeteren. Als onderwijsprofessional bent u het beste in staat om in te schatten of het om een onzeker kind gaat dat beter op een rustiger tempo succeservaringen op kan doen, of dat het juist om een kind gaat dat beter presteert bij een flinke uitdaging.

Motivatie en werkhouding zijn bovendien geen vaststaande factoren. De werkhouding en motivatie in het po zeggen niet altijd iets over hoe dat zal zijn in het vo. Juist bij leerlingen uit lagere sociaaleconomische milieus ontwikkelt een goede werkhouding zich soms pas op latere leeftijd, waarna zij ook beter gaan presteren.[59]

Executieve functies

Executieve functies gaan over impulsbeheersing, planning en organisatie, ordelijkheid en netheid, emotieregulatie en reactie-inhibitie.[60, 61] SLO omschrijft executieve functies ook wel als de 'dirigent' van de cognitieve vaardigheden. Net als werkhouding en motivatie zijn executieve functies geen vaststaand gegeven, maar onderdeel van het ontwikkelproces van een leerling. Fysieke veranderingen in de hersenen en door levenservaringen (in interactie met de omgeving) zorgen voor de ontwikkeling.[62]

De ontwikkeling van executieve functies bij een leerling kan bepalend zijn voor de kans van slagen in het vervolgonderwijs. Executieve functies zijn nodig om het leerproces aan te sturen en om je aan te passen aan een veranderende omgeving. Ze zijn daarom ook belangrijk in het proces van schooladvisering. Zoals een leerkracht verwoordde: "Stel je twee leerlingen voor die beiden relatief goed meekomen op taal en rekenen. Dan stel je je als leerkracht de vragen: *hoe werkt de leerling, hoe heeft hij dit bereikt? Heeft hij tussentijds veel vragen gesteld, had hij tussenstappen nodig en heeft hij daarbij vaak om begeleiding gevraagd? Heeft hij huiswerkbegeleiding (nodig) of kan hij juist relatief leerkracht-onafhankelijk zijn taken plannen, ordenen en uitvoeren? En als een leerling wat meer begeleiding nodig heeft, kan dat in het vo geboden worden?*." Dit soort vragen zijn belangrijk om te stellen, mee te wegen én te bespreken met elkaar, de leerling en ouders.

Meer informatie en een handreiking over executieve functies en de ontwikkeling ervan vindt u hier.

De thuisomgeving van de leerling

De invloed van de thuisomgeving van de leerling is tweeledig. Het kan gaan om bijzondere (belemmerende of stimulerende) omstandigheden waarin de leerling thuis verkeert én om de ondersteuningsmogelijkheden die leerlingen vanuit huis hebben.

De inschatting van de ondersteuningsmogelijkheden die leerlingen vanuit huis hebben, speelt een rol bij de beeldvorming over de leerling en kan zo van invloed zijn op het schooladvies. Bij de inschatting van ondersteuningsmogelijkheden spelen bijvoorbeeld opleidingsniveau of taalniveau van ouders een rol. Ook de relatie tussen ouders en school en de (veronderstelde) betrokkenheid van ouders bij school kunnen van invloed zijn op het beeld dat scholen hebben van de ondersteuning die de leerling thuis krijgt.[63] Dit kan soms een vertekend beeld geven. Ouders kunnen immers op verschillende manieren betrokken zijn: participatie bij activiteiten die op school plaatsvinden of het kind thuis stimuleren en aanmoedigen, maar dat laatste is soms minder bekend bij de school.[64, 65] Om zicht te krijgen op de ondersteuning vanuit huis is het belangrijk om dit gedurende de schooltijd met ouders en leerlingen te bespreken, in plaats van het op voorhand te zwaar laten meewegen in het schooladvies of ambities voor de leerling bij te stellen.

De thuissituatie waarin een leerling verkeert, heeft vrijwel vanzelfsprekend invloed op diens welbevinden, gedrag en prestaties. Bij de bepaling van het schooladvies wordt de thuissituatie door veel scholen meegewogen, met name wanneer die als belemmerende factor wordt gezien.[66] Onderwijsprofessionals doen er goed aan om met elkaar in gesprek te gaan over de vraag of de thuissituatie van de leerling écht relevant is voor het schooladvies en de kans van slagen in het vervolgonderwijs. Soms kan het meenemen van de thuissituatie van leerlingen een reden zijn om hen aan te melden voor een (buitenschools) mentor- of coachprogramma. Dit verdient de voorkeur boven het schooladvies aanpassen op de thuissituatie.[67] Een moeilijke thuissituatie van een leerling is in veel gevallen een reden om vo-scholen hierover goed te informeren, zodat zij een leerling adequaat kunnen opvangen.

Passende ondersteuning voor de leerling

"Ik had vorig jaar een leerling in de groep die het thuis moeilijk had. Dit vroeg veel energie van hem. De leerling had potentie, maar liet het op dat moment niet zien. Ik zat echt te wikken en wegen: moest ik hem nou wat lager adviseren, zodat hij niet op zijn tenen zou hoeven lopen? Of juist wat hoger, zodat hij op school uitgedaagd zou worden en de aandacht daardoor juist wat meer zou verschuiven van thuis naar school, om hem de kans te geven het waar te maken? Ik heb daarover enorm getwijfeld. Uiteindelijk hebben we het ook met de vo-school besproken, zodat er vanaf de start een passende ondersteuning geboden kon worden door de vo-school in combinatie met een vrijwilligersorganisatie."

Meer lezen over 'thuisbetrokkenheid'?

Het schooladvies: huidige situatie versus potentie van de leerling

Het doel van een goed schooladvies is dat leerlingen onderwijs volgen op een plek die past bij hun talenten en interesses. Op twaalfjarige leeftijd kan dat een lastige inschatting zijn. Er zijn immers veel factoren van invloed op schoolsucces in het vo. Onderwijsprofessionals baseren het schooladvies op een veelheid aan gegevens die zij hebben over het kind. Daarin kun je als school nadrukkelijk kijken naar wat de leerling nu laat zien en welk schooltype daarbij het best passend is of een inschatting maken van wat je als professional denkt dat de leerling kan bereiken. Soms blijken leerlingen meer te kunnen dan wat ze laten zien of loopt de ontwikkeling van leerlingen in sprongen.
In het volgende stuk is daarom aandacht voor plaatsingsadviezen, stapelen en schakelen.

Plaatsingsadvies

Bij het schooladvies kunt u als po-school ook een plaatsingsadvies geven. De vo-school is niet gebonden zich hieraan te houden, maar het kan wel handvatten geven. Een voorbeeld kan zijn dat u aan de vo-school meegeeft om een onzekere leerlingen met een havo-advies in een vmbo tl/havo brugklas te plaatsen en niet in een havo/vwo brugklas, zodat de leerling wat kan groeien in zelfvertrouwen. Een omgekeerde afweging is ook mogelijk als uw inschatting is dat die leerling er juist baat bij heeft om in een klas te zitten met klasgenoten waaraan de leerling zich kan optrekken. Uitgangspunt hierbij is dat u uw leerling het beste kent en daardoor het beste kunt inschatten wat deze individuele leerling nodig heeft. Het is ook verstandig een plaatsingsadvies goed te bespreken met de leerling en de ouders.

Wist u dat?

Op sommige scholen zijn er ook pro/vmbo-klassen. Omdat het niet altijd meteen duidelijk is wat voor een leerling de beste plek is. In pro/vmbo-onderbouw-klassen wordt gewerkt aan de kerndoelen van de onderbouw van het vmbo. Leerlingen worden in 2 of 3 jaar voorbereid op de bovenbouw van het vmbo. Leerlingen die dit onderwijstype aankunnen, stromen daarna door naar het vmbo. Andere leerlingen kunnen het praktijkonderwijs blijven volgen en afronden. Om naar deze klas te kunnen is een inschrijving op het praktijkonderwijs en dus een TLV nodig. OCW werkt aan wetgeving die het mogelijk maakt voor alle pro-scholen die dat willen om dit type klassen vorm te geven/aan te bieden. In de tussentijd kunnen scholen die dit willen een aanvraag indienen bij het ministerie van OCW. Zie voor meer informatie: https://www.rijksoverheid.nl/themas/onderwijs/voortgezet-onderwijs/pilot-pro-vmbo.

Maatjesproject bij overstap naar vo

"Op school hebben we een maatjesproject bij de overstap van po naar vo. We zien namelijk dat sommige kinderen moeite hebben met de overgang of dat er zorgen zijn rond de thuis-situatie. De maatschappelijk werker van onze school en die van de vo-school zorgen dan voor ondersteuning en coaching van de leerling. Zo gaat onze maatschappelijk werker bijvoorbeeld in gesprek met een leerling die moeite heeft met hiërarchische relaties.
Ze bespreken samen hoe het zal zijn op het vo, wat er anders zal zijn en wat de leerling misschien lastig zal vinden. Samen bespreken ze hoe de leerling hier het beste mee om kan gaan. Op het vo gaat de maatschappelijk werker met de leerling na hoe die het beste begeleid kan worden en evalueren ze gedurende de schooltijd hoe het gaat."

Stapelen en schakelen

Bij veel onderwijsprofessionals leeft het beeld dat als een leerling het in zich heeft, de leerling nog kan doorstromen naar een meer theoretische schoolsoort. Met stapelen is niets mis. Het kan in sommige gevallen juist passen bij de ontwikkeling van een kind. Er wordt echter vaak verondersteld dat kinderen relatief makkelijk kunnen stapelen, of tussentijds kunnen schakelen tussen onderwijsniveaus. In de praktijk is dit echter niet altijd eenvoudig.[68] Zeker bij kinderen met ouders zonder HBO/WO-opleiding, komt dit schakelen en stapelen minder vaak voor.

Bij het schooladvies kan een argument zijn dat leerlingen eerst wat moeten groeien in hun zelfvertrouwen en dat ze daarna eventueel kunnen doorstromen naar een andere schoolsoort. Voor sommige leerlingen werkt het namelijk goed om eerst met een meer praktijkgerichte onderwijssoort te starten en (indien gewenst) later door te stromen naar een meer theoretische onderwijssoort. Bijvoorbeeld door (een combinatie van) specifieke onderwijsbehoeftes, het aanbod aan vo-scholen in de buurt of een voorkeur van de leerling en ouders.

Maar: die doorstroom moet dan wel mogelijk zijn op de gekozen school. Dat is lang niet altijd het geval. Het is dus belangrijk om dit ook met ouders en leerling te bespreken. Voor sommige leerlingen is eerst nog groeien en dan stapelen of schakelen een goede route, maar er zijn grote verschillen tussen individuele kinderen. In het vo starten in een onderwijstype dat minder uitdaging biedt dan wat de leerling aan zou kunnen, kan demotiverend werken, en kan kinderen belemmeren om het beste uit zichzelf te halen. Uit onderzoek blijkt dat voor veel leerlingen uitdaging juist motiverend werkt.[69] Maar dit blijft een kwestie van kijken naar het individuele kind.

Het is daarom belangrijk om met de leerling en diens ouders in gesprek te gaan om ook hun perspectief mee te nemen. Hier gaan we in de volgende hoofdstukken verder op in.

Wist u dat?

Onderzoek suggereert dat een bijstelling voor de meeste leerlingen positief uitpakt, terwijl niet-bijstellen kan leiden tot het verlies van onderwijskansen. Leerlingen met een bijgesteld schooladvies stromen weliswaar iets vaker af en lopen iets vaker vertraging op, dan leerlingen van wie het advies niet is bijgesteld.[70,71] Maar bijna 80% van de leerlingen met een bijgesteld advies volgt in de derde klas van het vo nog steeds het onderwijstype dat ze door de bijstelling kregen. Leerlingen van wie het toetsadvies meer theoretisch is dan het voorlopig schooladvies , maar bij wie niet werd bijgesteld, zitten in 75% van de gevallen nog steeds op onderwijstype van het schooladvies.[72] Kortom: over het algemeen loont naar boven bijstellen van het schooladvies.

Aandachtspunten bij de schooladvisering van nieuwkomersleerlingen

Het Landelijk Ondersteuningspunt voor onderwijs aan nieuwkomers (LOWAN) geeft de volgende adviezen mee voor schooladvisering aan nieuwkomersleerlingen.

Definitie nieuwkomersleerlingen en wettelijke eisen

Een nieuwkomersleerling is een leerling die nieuw in Nederland is en in de tweede taalverwervingsfase zit. Een nieuwkomersleerling in het po valt onder de Wet Primair Onderwijs. Voor nieuwkomersleerlingen die minder dan 4 jaar in Nederland zijn geldt een ontheffingsgrond voor het maken van de doorstroomtoets (zie beslisboom).
De school kan er (in overleg met de ouders) voor kiezen dat de leerling de toets wel maakt. Wanneer de leerling géén doorstroomtoets maakt, wordt de toelating tot het vo alleen gebaseerd op het schooladvies. Het Uitvoeringsbesluit bepaalt dat wanneer er geen schooladvies is de vo-school zelf een onderzoek mag afnemen.

Aandachtspunten bij de schooladvisering van nieuwkomersleerlingen

- **Taalverwerving:** Het leren van een taal duurt gemiddeld vijf jaar. Ondersteuning en expertise zijn in de tweedetaalverwervingsperiode essentieel.[73]
- **Leertempo en kindbeeld:** Adviseer op basis van het geobserveerde leertempo en het volledige kindbeeld. Meer informatie over de kenmerken en bronnen die daarin kunnen worden meegewogen, vind je in de rest van dit hoofdstuk.
- **IQ-testen en gestandaardiseerde toetsen:** Wees terughoudend met het gebruik van deze testen voor het inschatten van het leerlingpotentieel. IQ-testen zijn vaak gemaakt vanuit een Nederlandse culturele achtergrond, waardoor ze minder goed werken voor nieuwkomersleerlingen en moeten altijd worden afgenomen door bevoegde experts met NT2 expertise.[74, 75]
  Ook gestandaardiseerde toetsen kunnen een vertekend beeld geven vanwege het taalverwervingsproces waar de leerling in zit. Denk aan de taal die nodig is om een rekenopgave goed te kunnen beantwoorden. Zet waar mogelijk meertaligheid en taalsteun in.
- **Warme overdracht:** Een warme overdracht is bij nieuwkomersleerlingen cruciaal. Zo krijgt de vo-school een breed beeld en kan er direct een ondersteuningsplan worden opgesteld. Ook regelmatig contact tussen onderwijsprofessionals van de betreffende po en vo-scholen helpt voor een soepele overgang.
- **Ouderbetrokkenheid:** Informeer ouders tijdig over het Nederlandse onderwijssysteem en neem ze mee in de schooladvisering.
  Voor meer tips over ouders als partners bij schooladvisering, zie Hoofdstuk 8.

Zie voor meer informatie Lowan.nl; Kansrijk adviseren voor nieuwkomersleerlingen – LOWAN

Meenemen uit dit hoofdstuk

- Leerresultaten zijn een goed startpunt bij het bepalen van het schooladvies. Het is daarbij belangrijk om te kijken naar de gehele groeilijn van de leerling.
- Ga met elkaar (inhoudelijk) het gesprek aan over de weging van zachte leerlingkenmerken. Neem daarbij verschillende perspectieven en invalshoeken mee.
- Bespreek met collega's, ouders en de leerling welke ondersteuning de leerling vanuit huis kan krijgen en bekijk welke ondersteuning mogelijk is vanuit de vo-school.
- Stapelen is mogelijk, maar is niet zo eenvoudig als vaak wordt verondersteld. Sommige leerlingen zijn gebaat bij meer uitdaging, andere bij rustig opbouwen. Bespreek dit goed met de ouders en de leerling.

6

Bijstellen Schooladvies

In dit hoofdstuk leest u wat de wet- en regelgeving is rondom het bijstellen van het schooladvies. Daarnaast geeft het hoofdstuk adviezen die kunnen helpen bij het bijstellen van het schooladvies.

Disclaimer: sommige van de thema's die in dit hoofdstuk worden besproken, worden uitgebreider toegelicht elders in de Handreiking.
In dit hoofdstuk worden deze thema's specifiek besproken in het kader van de bijstelling van schooladviezen.

Bijstellen schooladvies

Vanaf schooljaar 2023-2024 zijn scholen verplicht om het schooladvies bij te stellen, indien een leerling op de doorstroomtoets laat zien over meer kennis en vaardigheden te beschikken, dan op grond van het schooladvies werd verwacht. De school mag hier gemotiveerd van afwijken, indien een bijstelling niet in het belang van de leerling is. Wanneer er niet of slechts gedeeltelijk wordt bijgesteld, moet dat door de school worden gemotiveerd in het leerlingadministratie-systeem (LAS). Ook geldt er een uitzondering voor leerlingen met een schooladvies praktijkonderwijs (zie kader).

Als uit de doorstroomtoets een minder theoretisch advies komt, dan het voorlopig schooladvies, wordt er niet bijgesteld. Uit onderzoek is namelijk bekend dat leerlingen door externe omstandigheden (zoals stress, faalangst of persoonlijke omstandigheden) soms onder hun kunnen scoren. Het is niet mogelijk dat een leerling door externe omstandigheden opeens veel beter scoort dan diens echte kunnen: de toets is een goede reflectie van de daadwerkelijke (cognitieve) capaciteiten van de leerling. Zie ook: leerresultaten. Daarom maken we van bijstellen de standaard. In het geval van twijfel over een passend schooladvies, is de toets dus een belangrijke maatstaf voor het vaststellen van het definitieve schooladvies.

Schooladvies praktijkonderwijs en de doorstroomtoets

Sommige leerlingen met een voorlopig schooladvies praktijkonderwijs maken de doorstroomtoets, maar dit is lang niet altijd verplicht.

Als een leerling ontheffing heeft gekregen voor de doorstroomtoets geldt het voorlopig schooladvies vanaf dat moment als definitief schooladvies en geldt dit als basis voor de doorstroom naar het (speciaal) voortgezet onderwijs.

Wanneer uit de doorstroomtoets het **toetsadvies pro/vmbo-bb** komt, dan is de school **niet** verplicht om het schooladvies bij te stellen. De leerling houdt in principe het enkelvoudige schooladvies praktijkonderwijs.

Wanneer het toetsadvies **vmbo-bb/vmbo-kb** is (of een meer theoretisch toetsadvies), dan is de school in principe **wel** verplicht om bij te stellen, tenzij dit niet in het belang van de leerling is.

Om met een definitief advies praktijkonderwijs toegelaten te kunnen worden tot het praktijkonderwijs is ook een Toelaatbaarheidsverklaring Praktijkonderwijs (TLV Pro) nodig. Hiervoor worden landelijke toelatingscriteria gehanteerd, bijvoorbeeld over het IQ van de leerling.

Voor meer informatie over de stap van basisschool naar praktijkonderwijs, zie Daarom Praktijkonderwijs.

Voorbeelden voor bijstelling schooladvies

Voorbeeld 1:

De leerling krijgt het voorlopige schooladvies havo/vwo en het toetsadvies is vwo. Er zijn dan 2 mogelijkheden voor het definitieve advies:

- *De school stelt het advies bij. Het definitieve schooladvies wordt vwo.*
- *De school stelt het advies niet bij. Het definitieve schooladvies wordt havo/vwo. Dit kan alleen als de basisschool vindt dat de bijstelling niet in het belang van de leerling is. De school moet dit besluit motiveren.*

Voorbeeld 2:

De leerling krijgt het voorlopige schooladvies havo en het toetsadvies vwo. Er zijn dan 3 mogelijkheden voor het definitieve advies:

- *De school stelt het advies bij. Het definitieve schooladvies vwo.*
- *De school stelt het advies bij. Het definitieve schooladvies wordt havo/vwo. Dit kan alleen als de basisschool vindt dat de bijstelling naar vwo niet in het belang van de leerling is. De school moet dit besluit motiveren.*
- *De school stelt het advies niet bij. De leerling krijgt het definitieve schooladvies havo. Dit kan alleen als de basisschool vindt dat de bijstelling niet in het belang van de leerling is. De school moet dit besluit motiveren.*

Voorbeeld 3:

De leerling krijgt het voorlopig schooladvies vmbo bb/vmbo kb en het toetsadvies vmbo kb/vmbo gl-tl. Er zijn dan 3 mogelijkheden voor het definitieve advies:

- *De school stelt het advies bij. De leerling krijgt het schooladvies vmbo kb/vmbo gl-tl of vmbo gl-tl.*
- *De school stelt het advies bij. De leerling krijgt het definitieve schooladvies vmbo kb. Dit kan alleen als de basisschool vindt dat de bijstelling naar vmbo kb/vmbo gl-tl niet in het belang van de leerling is. De school moet dit besluit motiveren.*
- *De school stelt het advies niet bij. De leerling krijgt het definitieve schooladvies vmbo bb/vmbo kb. Dit kan alleen als de basisschool vindt dat de bijstelling niet in het belang van de leerling is. De school moet dit besluit motiveren.*

Voorbeeld 4:

De leerling krijgt het voorlopig schooladvies vmbo kb en het toetsadvies vmbo gl-tl/ havo. Er zijn dan 3 mogelijkheden voor het definitieve advies:

- *De school stelt het advies bij. De leerling krijgt het schooladvies vmbo gl-tl/havo of havo.*
- *De school stelt het advies bij. De leerling krijgt het definitieve schooladvies vmbo kb/vmbo gl-tl. Dit kan alleen als de basisschool vindt dat de bijstelling naar vmbo gl-tl/havo niet in het belang van de leerling is. De school moet dit besluit motiveren.*
- *De school stelt het advies niet bij. De leerling krijgt het definitieve schooladvies vmbo kb. Dit kan alleen als de basisschool vindt dat de bijstelling niet in het belang van de leerling is. De school moet dit besluit motiveren.*

Voorbeeld 5: ***De leerling krijgt het voorlopige schooladvies praktijk-onderwijs en het toetsadvies is pro/vmbo-bb:***

- *De school stelt het advies in principe niet bij. Uit de toets kan namelijk geen enkelvoudig toetsadvies praktijk-onderwijs komen Het definitieve schooladvies wordt praktijkonderwijs.*

NB. Een bijstelling van het schooladvies is in dit geval niet verboden. Het advies van de school is leidend.

Voorbeeld 6: ***De leerling krijgt het voorlopige schooladvies praktijk-onderwijs en het toetsadvies is vmbo-bb/vmbo-kb:***

- *De school stelt het advies bij. De leerling krijgt het definitieve schooladvies vmbo-bb/vmbo-kb of vmbo-kb.*
- *De school stelt het advies bij. De leerling krijgt het definitieve schooladvies vmbo-bb. Dit kan alleen als de basisschool vindt dat de bijstelling naar vmbo-bb/vmbo-kb niet in het belang van de leerling is. De school moet dit besluit motiveren.*
- *De school stelt het advies niet bij. De leerling krijgt het definitieve schooladvies praktijkonderwijs. Dit kan alleen als de basisschool vindt dat de bijstelling niet in het belang van de leerling is. De school moet dit besluit motiveren.*

Wist u dat?

Bijna 80% van de leerlingen met een bijgesteld advies, zit in de derde klas van het vo nog steeds op het onderwijstype dat ze door de bijstelling kregen. Leerlingen die op de toets lieten zien meer uitdaging aan te kunnen, maar die geen bijgesteld advies krijgen, zitten in leerjaar 3 in 75% van de gevallen nog op het onderwijstype van het voorlopig schooladvies.[106] De bijstelling van het schooladvies aan de hand van het toetsresultaat is dus een succesvolle manier om leerlingen meer onderwijs-kansen te bieden. Voordat de maatregel bijstellen school-advies inging, kreeg zo'n 30% van de leerlingen die op de toets lieten zien meer uitdaging aan te kunnen, een bijgesteld advies. In schooljaar 2023-2024 werd de bijstelling in principe verplicht en toen kreeg 75% van de leerlingen die op de toets lieten zien meer uitdaging aan te kunnen, een bijgesteld advies.

Bijstellen, tenzij niet in het belang van de leerling

Onderzoek voorspelt dat door de nieuwe maatregel die bijstelling in principe verplicht stelt, er passender geadviseerd gaat worden. En dat er minder potentie van leerlingen verloren zal gaan door onderadvisering. Maar er wordt wel een toename verwacht in het aantal leerlingen dat na één of meer jaar zal doorstromen naar een meer praktijkgericht onderwijstype ('afstromen').[107] Een bijstelling blijft dus maatwerk, waarbij in overleg met de ouders en leerling naar de mogelijkheden en wensen van de individuele leerling moet worden gekeken.

Met monitoringsonderzoek wordt in de gaten gehouden hoe de maatregel bijstellen in de praktijk uitwerkt voor de tussentijdse doorstroom van leerlingen.

Adviezen voor de bijstelling van het schooladvies

1 | *Maak de bijstelling als team*

De bijstelling van het schooladvies is de verantwoordelijkheid van de school, en dus niet van de individuele leraar (zie Handreiking, p. 16-17). Bespreek het advies daarom met teamleden, de intern begeleider en/of de schoolleider. Doe dat voorafgaand aan het adviesgesprek met de leerling en de ouders. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van alle bestaande informatie over de leerling, zoals voortgangsrapportages, observaties, gesprekken met leerlingen en ouders, de resultaten uit het LVS en de resultaten van de doorstroomtoets.

Voorbeeld: de leerkracht van groep 8 twijfelt over de passende plek in het vo voor een leerling. De leerkracht spreekt af met de leerkrachten van groep 6 en 7 en zij bespreken samen wat ze in de klas zien bij de leerling en diens ontwikkeling. De leerkracht stemt ook af met de intern begeleider, die zicht heeft op de data uit het LVS. In een consensusoverleg, geleid door de schoolleider, worden de verschillende kenmerken en overwegingen doorgenomen.

2 | *Neem de leerling en ouders mee tijdens de bijstelling*

Het is goed als leerlingen meedenken over de bijstelling van het schooladvies, want het gaat om hun toekomst (zie Handreiking, p. 50-59).[76, 77] Ook ouders hebben hier een belangrijke rol in, gezien hun verantwoordelijkheid voor het welbevinden en de ontwikkeling van hun kind. Gesprekken met ouders kunnen bovendien ook informatie geven over de vraag in hoeverre kinderen steun krijgen vanuit huis bij hun schoolwerk, of dat dit op een andere manier georganiseerd zou moeten worden. Niet alle leerlingen en ouders vinden het makkelijk om mee te praten. Denk daarom na over hoe je leerlingen een eerlijke kans geeft om mee te denken en hoe je ouders daarbij kunt betrekken.

Voorbeeld: *Een school met een diverse leerlingenpopulatie heeft, zoals de wet voorschrijft, duidelijk de procedure rond schooladvisering opgenomen in de schoolgids. Daarnaast worden laagdrempelige informatiebijeenkomsten georganiseerd voor ouders die een taalbarrière ervaren, waarbij zo nodig een tolk aanwezig is.*

3 | Geef het voordeel van de twijfel

Wees bij twijfel optimistisch ook voor leerlingen die het thuis niet makkelijk hebben.[78] Een schooladvies werkt in veel gevallen als een 'selffulfilling prophecy': een optimistisch (maar realistisch) advies motiveert leerlingen om het beste uit zichzelf te halen (zie kader en Handreiking, p. 19-24).[79, 80] Overstappen naar meer theoretisch onderwijs en diploma's stapelen is mogelijk, maar niet altijd makkelijk of uitvoerbaar.

Het is wel belangrijk om een bijstelling goed te bespreken met de leerling en ouders. Een risico bestaat dat leerlingen te veel druk voelen of onzeker worden bij een stroeve start. Po-school, vo-school, leerling en ouders kunnen samen een plan maken voor een goede overstap en de ondersteuning die daarvoor nodig is: zeker wanneer een leerling bij het schooladvies het voordeel van de twijfel krijgt, is een warme overdracht van groot belang.

Ook kan samen besproken worden naar welke school de leerling toe wil met het advies. In het geval van twijfel over het juiste advies kan het een goed idee zijn om een school te kiezen met een brede brugklas, een dakpanklas of naar een brede scholengemeenschap te gaan. Zo hoeft de leerling niet van school, indien er later gewisseld moet worden van onderwijstype.

Casus 1:

Een leerling kreeg als voorlopig schooladvies vmbo gl-tl/havo, maar zit bij de doorstroomtoets op het niveau havo/vwo (een heel niveau verschil). In overleg met de leerling en diens ouders wordt er voor gekozen om de leerling het advies havo te geven. In de motivatie om maar gedeeltelijk bij te stellen, legt de school de overwegingen nader toe. Er is door verschillende onderwijsprofessionals meegedacht en de leerling en ouders zijn nauw betrokken bij de uiteindelijke beslissing. De leerling en ouders gaan op zoek naar een school waar de leerling in een brede brugklas of havo brugklas kan instromen. Aan de vo-school wordt het advies meegegeven de leerling extra ondersteuning te bieden met het plannen van huiswerk.

Casus 2:

Een leerling kreeg als voorlopige schooladvies havo/vwo, maar de doorstroomtoets is gemaakt op het niveau vwo (een half niveau verschil). De leerling wil dit advies graag waarmaken en gaat in de laatste maanden van het po extra werken aan rekenvaardigheid. De leerling en ouders gaan op zoek naar een school waar de leerling in een vwo-brugklas kan instromen, maar waar ze ook havo aanbieden. Zo hoeft de leerling de vo-school niet te verlaten, mocht het vwo toch geen passende schoolsoort blijken. De po-school stelt het advies bij naar vwo.

Vragen ter afweging:

- Heeft u meegenomen dat een leerling meer zelfvertrouwen en motivatie kan ontwikkelen door een optimistisch advies?
- Heeft u leerling en ouders gesproken over hun wensen en verwachtingen?
- Is er een plan voor de ondersteuning die de leerling nodig heeft om een bijgesteld advies waar te maken?
- Is duidelijk welke rol leerling, ouders, po-school en vo-school in dat plan hebben?
- Is duidelijk welke opties er zijn om een leerling optimistische kansen te bieden met het advies? Denk aan:
  - een dubbel schooladvies
  - een advies aan leerling en ouders om een middelbare school te zoeken met een brede brugklas of een breed aanbod aan onderwijsniveaus
  - een optimistisch plaatsingsadvies aan de vo-school.
- Hebt u leerling en ouders laten weten wat ze kunnen doen voor een goede overstap naar het vo? Adviseer bijvoorbeeld over aandachtpunten voor de laatste maanden in het po, veel aandacht voor lezen of ondersteuning door een stichting of gemeente.

4 | Wees u bewust van structurele onderadvisering

Sommige groepen leerlingen krijgen vaker dan andere leerlingen een meer praktijkgericht advies dan het onderwijstype dat past op basis van de doorstroomtoets: er is dan sprake van structurele onderadvisering. Het gaat in ieder geval om deze groepen:[81]

- leerlingen met ouders met een lagere sociaaleconomische positie;
- leerlingen met ouders zonder een hbo- of wo-opleiding;
- leerlingen uit niet-stedelijke gebieden;
- leerlingen met een migratieachtergrond;
- meiden.

Alle leerlingen verdienen een schooladvies dat bij hen past en dat vrij is van vooroordelen.[82] Omdat onderadvisering vooral gebeurt wanneer er sprake is van twijfel over de passende schoolsoort, is het bij het bijstellen belangrijk dat u zich van het risico op onderadvisering bewust bent.[83]

5 | *Bekijk de rol van 'zachte leerlingkenmerken' in de schooladvisering en bedenk hoe de leerling hierin kan worden ondersteund.*

Naast leerresultaten tellen vaak – bewust of onbewust – zachte leerlingkenmerken mee, zoals werkhouding en thuissituatie (zie Handreiking, p. 31-33). Die zachte kenmerken zijn minder objectief dan leerresultaten, vooral bij twijfel over een passend advies.[84] Bovendien blijkt dat veel leerlingen op deze punten kunnen groeien, als ze de kans krijgen.[85]

Dat maakt het belangrijk om nogmaals te kijken naar de rol van zachte leerlingkenmerken, als een leerling een meer theoretisch toetsadvies krijgt. Overweeg hoe de leerling kan worden geholpen, bijvoorbeeld met tips over hoe te werk te gaan in het voortgezet onderwijs. Ook nuttig is een advies over ondersteuning voor de vo-school, bijvoorbeeld over hulp met planning of extra aandacht van een mentor.

Executieve vaardigheden

Executieve vaardigheden zijn kenmerken als werkhouding, motivatie en vermogen tot plannen.[86] Twijfels over de executieve vaardigheden hoeven een meer theoretisch schooladvies niet in de weg te staan, want veel leerlingen kunnen er beter in worden tijdens het vo.[87, 88] Een leerling met een hogere toetsscore kan een meer theoretisch schooladvies waarschijnlijk aan. Het is wel belangrijk om de leerling te helpen bij het verbeteren van de executieve vaardigheden. Bijvoorbeeld door de vo-school te laten weten dat hulp nodig is en door leerling en ouders concrete leerdoelen te geven.

Vragen ter afweging:

- Heeft u in de schooladvisering meegenomen dat leerlingen de executieve functies in het vo verder kunnen ontwikkelen?
- Bent u in gesprek gegaan met leerling en ouders over executieve vaardigheden, en hoe de leerling ze verder kan ontwikkelen? Zijn er leerdoelen die u mee kunt geven?
- Heeft u nagedacht over wat u de vo-school kunt meegeven om de leerling een goede start te geven?

Leergroei

Kinderen ontwikkelen zich soms snel. Ook in het eerste deel van groep 8 kunnen leerlingen nog een flinke leergroei doormaken, waardoor de doorstroomtoets onverwacht meer theoretisch uitvalt. Met een bijgesteld schooladvies kunnen ze die groei voortzetten en krijgen ze kans op passend vervolgonderwijs. Uit onderzoek weten we dat leerlingen niet toevallig een toets beter maken dan zij kunnen (zie Handreiking, p. 30). Wel kan het zijn dat leerlingen een toets slechter maakt dan hun kunnen, bijvoorbeeld door stress of persoonlijke omstandigheden.

Vragen ter afweging:

- Heeft u meegenomen dat er sprake kan zijn van een recente leergroei?
- Ziet u andere gebieden waarop de ontwikkeling van de leerling ook snel is gegaan of juist is achtergebleven (denk aan executieve functies)? Hoe kunt de leerling daarbij verder helpen?
- Weet of vermoedt u dat een leerling bijles of toetstraining heeft gekregen voor de doorstroomtoets en (mede) daardoor een meer theoretisch toetsadvies heeft gekregen? Overleg met de leerling, ouders en de vo-school wat dat betekent voor het vo. Is deze extra hulp in het vo bijvoorbeeld ook nodig en gewenst?

Thuissituatie

Leerlingen die het thuis moeilijk hebben, worden soms ondergeadviseerd, wat een onderschatting is van hun veerkracht en potentie (zie kader en Handreiking, p. 33). Om leerlingen te helpen op het passende niveau te slagen, is het van belang de vo-school goed te informeren over de thuissituatie en eventueel andere instellingen te betrekken.[89, 90]

Vragen ter afweging:

- Heeft u meegenomen dat de leerling *ondanks* een moeilijke thuissituatie deze score heeft behaald en dus mogelijk over meer kennis en vaardigheden beschikt dan werd gedacht? (zie kader)
- Welke invloed heeft de moeilijke thuissituatie op het functioneren van de leerling? Hoe kunnen leerlingen en ouders worden geholpen?

Thuissituatie leerling: omdenken

De thuissituatie van een leerling kan invloed hebben op het welbevinden, het gedrag en de prestaties van een kind. Daarom wordt een niet-stimulerende thuissituatie soms gezien als een reden om niet bij te stellen.

Maar leerlingen die op eigen kracht, zonder stimulerende thuissituatie, een hoge toetsscore halen, geven blijk van veel potentieel. Ze verdienen een kans om in een meer theoretische onderwijssoort te starten. Amsterdamse basisscholen wegen daarom al sinds 2020 de thuissituatie niet meer mee in het schooladvies.

6 | Bedenk bij de vaststelling van het definitieve schooladvies wat de wenselijkheid en mogelijkheden zijn van schakelen en 'stapelen' met schoolniveaus.

Overstappen tussen schoolniveaus en diploma's stapelen zijn minder makkelijk dan vaak wordt gedacht (zie Handreiking, p. 36).[91] Leerlingen worden ook niet altijd ondersteund of gemotiveerd om over te stappen naar een andere schoolsoort.[92]

Het is goed om daar rekening mee te houden. Weeg de eventuele nadelen van een optimistisch advies (zoals hoge werkdruk of faalangst) af tegen de mogelijke nadelen van onderadvisering (zie kader).

Vragen ter afweging:

- Kan de leerling makkelijk overstappen naar een andere onderwijssoort? Biedt de school van voorkeur bijvoorbeeld verschillende onderwijssoorten aan?

Padafhankelijkheid

De schoolsoort waar leerlingen terechtkomen na de basisschool bepaalt steeds sterker de schoolsoort waarop ze het vo verlaten. Er zijn minder mogelijkheden tot schakelen tussen onderwijsniveaus. Vooral voor laatbloeiers is dit nadelig.[93]

7 | Denk mee over de plaatsing en overdracht naar het vo

Naast een passend schooladvies zijn plaatsing en overdracht naar het vo bepalend voor het succes en het welzijn van leerlingen, zeker wanneer een leerling bij twijfel over de meest passende plek een bijgesteld advies krijgt (zie Handreiking, p. 60-64).[94, 95, 96] De basisschool kent de leerlingen en weet wat leerlingen helpt om te slagen in het vo.

Daarnaast kan de basisschool meedenken met een 'plaatsingsadvies'. Een leerling met een vmbo gl-tl/havo-advies kan bijvoorbeeld geplaatst worden in een havoklas. Zoals gezegd kan het in het geval van twijfel over het best passende advies een goed idee zijn om te zoeken naar een brede brugklas, een dakpanklas of een brede scholengemeenschap. Zo krijgt een leerling langer de tijd om op dezelfde school op zoek te gaan naar het best passende onderwijstype.

Warme overdracht

Naast het schriftelijk overdragen van informatie, zorgen veel scholen voor een warme overdracht van po naar vo. Er zijn scholen die 'tafeltjesmiddagen' organiseren, voor een persoonlijker overdracht van informatie. Ook zijn er coachingstrajecten en 'maatjesprojecten'.[97]

Geen verwijten voor vo na bijgesteld advies

Vo-scholen worden er niet op afgerekend als de basisschool het schooladvies bijstelt. De inspectie kijkt op een middelbare school naar positie in leerjaar 3, ten opzichte van het advies van de basisschool. De inspectie baseert zich daarbij op het voorlopige schooladvies van de basisschool en niet op het bijgestelde advies na doorstroomtoets.

Meenemen uit dit hoofdstuk

- Als het toetsadvies meer theoretisch uitvalt dan het voorlopig schooladvies, moet het schooladvies in principe worden bijgesteld. Als de school de bijstelling niet in het belang van de leerling acht, mag de school er gemotiveerd voor kiezen om niet of slechts gedeeltelijk bij te stellen.
- Een aantal algemene richtlijnen over schooladvisering zijn van extra groot belang wanneer er sprake is van twijfel over een passende plek in het vervolgonderwijs.
- Ga met het bijstellen niet alleen te werk, maar in samenwerking met het team en in overleg met de ouders en de leerling.
- Houdt met de bijstelling rekening met de rol van zachte leerlingkenmerken in het advies. Deze zijn minder objectief en kunnen een rol spelen bij (structurele) onderadvisering. Bovendien kunnen leerlingen op latere leeftijd nog ontwikkeling doormaken in hun executieve vaardigheden.
- Een optimistisch advies biedt leerlingen de ruimte hun leergroei voort te zetten. Op latere leeftijd schakelen of stapelen is in de praktijk niet altijd makkelijk. Wanneer een leerling het voordeel van de twijfel krijgt, is het is het van extra groot belang de overdracht naar het vo goed voor te bereiden.

7

De betrokkenheid van leerlingen

Leerlingen zijn steeds meer betrokken bij hun eigen leerproces door actief ontwikkelgesprekken te voeren. Ook maken zij vaker deel uit van de schoolprocedure. Hoe scholen dat doen, komt in dit hoofdstuk aan bod. Ook gaat het in op de voorbereiding van leerlingen op de overstap naar het vo.

"Wij vinden het belangrijk dat het gesprek ook met het kind gevoerd wordt, zodat we het kind eigenaar maken van het proces én we onze boodschap ook echt aan het kind kunnen overbrengen. We voeren daarom alle adviesgesprekken met kind en ouders."

Kindgesprekken

Op zoek naar inspiratie? Bekijk deze informatie.

Aan de slag met kindgesprekken? Kijk op deze website voor theorie en handige tools.

Steeds meer scholen betrekken het kind bij de schooladviesprocedure, zodat er niet alleen 'over het kind', maar juist 'met het kind' gepraat wordt. Kinderen betrekken bij het proces van schooladvisering kan op verschillende momenten en manieren. Sommige scholen kiezen ervoor om leerlingen te laten aansluiten bij de adviesgesprekken met ouders. Andere scholen betrekken leerlingen in een eerder stadium, bijvoorbeeld door kinderen te vragen naar hun wensen en naar hun eigen ideeën van hun schooladvies. Weer andere scholen voeren door de hele schoolloopbaan heen ontwikkelgesprekken met leerlingen. In ontwikkelgesprekken kunnen leerlingen inzicht krijgen in hun eigen wensen, nadenken over waar ze goed in zijn en op welke en op welke onderdelen ze zich dan nog verder moeten of kunnen ontwikkelen. Dit kan zowel gaan om specifieke vaardigheden of kennis als om werkhouding of motivatie. Op deze manier krijgt het schooladvies een meer ontwikkelingsgericht karakter door de jaren heen. Dit draagt bij aan het eigenaarschap van de leerling en bevordert de motivatie om zelf aan de slag te gaan.[108]

Informatiebronnen bij kindgesprek

"Vanaf groep 6 werken we met profielkaarten. Daarop vult de leerkracht zowel de toets-resultaten als de zachte kind-kenmerken in. Ook de leerlingen krijgen een formulier waarop de zachte kindkenmerken staan (op kindniveau geformuleerd). Ze vullen in hoe ze zichzelf zien als het gaat om bijvoorbeeld taakgerichtheid, huiswerkhouding en zelfstandigheid. Tijdens het kindgesprek leggen de leerkracht en leerling de formulieren naast elkaar en bespreken ze wat opvalt. Meestal komt het aardig overeen en schatten de leerlingen zichzelf goed in. Aan de hand van concrete voorbeelden gaat de leerkracht in gesprek met de leerling. De leerling wordt zich op die manier bewust van diens eigen gedrag en ontdekt concreet waaraan gewerkt kan worden. Tijdens ieder kindgesprek spreken leerling en leerkracht een leerdoel af waaraan de leerling de komende weken gaat werken. Na een aantal weken evalueren ze en stellen ze een nieuw leerdoel op."

Het belang van deze zogenaamde 'kindgesprekken' wordt door wetenschappers steeds meer benadrukt. Het zou helpen bij het ontwikkelen van intrinsieke motivatie, het identificeren van onderwijsbehoeften en kan de pedagogische relatie versterken.[109] Daarnaast biedt het kinderen de kans om vaardigheden te ontwikkelen, zoals probleemoplossend denken en handelen, kritisch denken en zelfsturing.[110, 111] Deze kindgesprekken vragen soms andere of nieuwe vaardigheden van leerkrachten. Ook vraagt het inzet van alle onderwijsprofessionals binnen de school.

Leerlingen voorbereiden op het vo

De overstap naar het vo is een spannende stap voor veel leerlingen. Niet meer de veiligheid van dezelfde leraar en klas en niet langer de grootste zijn, maar opeens weer de kleinste op het schoolplein. Ook vraagt het vo vaak meer van leerlingen qua zelfstandigheid, plannen, organiseren en eigen verantwoordelijkheid. Tel daar een toename van het werk dat leerlingen thuis moeten doen bij op en we kunnen ons gemakkelijk voorstellen waarom best veel leerlingen de overstap als een ‘hobbel’ ervaren. Natuurlijk verschilt dat per kind, sommige leerlingen zijn misschien wél toe aan de overstap naar het vo.

Leerlingbetrokkenheid

Bij ons op school zijn leerlingen vanaf groep 5 aanwezig bij oudergesprekken. Vanaf groep 7 krijgen ze een steeds actievere rol in het gesprek. In groep 8 heeft de leerling de leiding tijdens het oudergesprek. Dit bereiden we natuurlijk goed voor. De leerkracht en leerlingen hebben eerst een kindgesprek en vullen dan samen het kindgesprekformulier in. Aan de hand van dat formulier vertelt de leerling wat goed gaat, wat hij nog lastig vindt en waaraan hij wil gaan werken de komende periode. De leerkracht vult aan en geeft het definitief advies.”

Po-scholen en zeker leerkrachten in groep 8 ervaren het voorbereiden van leerlingen op het vo als een belangrijk onderdeel van hun taak. Belangrijk voor veel leerkrachten is om de stap zo klein mogelijk te maken en leerlingen alvast te laten wennen aan de veranderingen. Op verschillende manieren wordt hieraan aandacht besteedt, bijvoorbeeld door voorlichting of kennismakingsdagen te organiseren voor leerlingen en ouders. Of scholen passen de manier van onderwijs geven of de onderwijsinhoud al in groep 8 aan om het te laten lijken op de structuur die leerlingen in het vo tegen zullen komen. Het kan slim zijn om wat u doet te evalueren met oud-leerlingen: *hoe hebben zij de voorbereidingen ervaren, wat was fijn en hebben ze nog iets gemist?* Daarnaast is het aangaan van het gesprek en opzoeken van samenwerking met vo-scholen van harte aan te bevelen, omdat soms voor zowel po-scholen als vo-scholen de verwachtingen van elkaar en de behoeften niet duidelijk zijn. Hoofdstuk 8 gaat ook in op de samenwerking met vo.

In Amsterdam is een checklist ontwikkeld die po-scholen kan helpen met een goede voorbereiding op het vo én vo-scholen kan helpen leerlingen zacht te laten landen in het vo. Het artikel kunt u hier lezen. De checklist vindt u hier.

Klassenwissel

"Eén week in het jaar oefenen we met de groepen zeven en acht de situatie van het vo. De leerlingen krijgen een rooster, lesblokken zijn 50 minuten en voor ieder vak gaan de leerlingen naar een ander lokaal, met al hun eigen spullen. Leerlingen vinden dit meestal een hele leuke week! We werken al groepsdoorbroken in de bovenbouw, dus leerlingen zijn al gewend aan verschillende docenten."

Leraren vo vertellen over vo-school

"We vinden het belangrijk dat ouders en leerlingen ruim de tijd hebben om zich samen te oriënteren op de vo-scholen in de buurt. Naast schoolbezoeken organiseren we in groep 7 en groep 8 informatieavonden, waarbij we docenten van vo-scholen uitnodigen om te komen vertellen over hun school. We merken dat ouders dit prettig vinden. Zo hebben ze vaak vragen over de verschillende niveaus. Die vragen kunnen de vo-leraren toch beter beantwoorden en toelichten vanuit hun onderwijspraktijk dan dat wij dat kunnen."

Oud-leerlingen vertellen over vo-school

"In groep 7 spreken we met de leerlingen over het vo; welke scholen en welke niveaus zijn er? Leerlingen maken dan zelf een inschatting van het niveau waarop ze in het vo onderwijs zouden kunnen volgen. We leggen daarbij uit wat de niveaus inhouden. Ook nodigen we vo-leerlingen van verschillende scholen uit, om hun ervaringen te delen. Onze leerlingen kunnen dan vragen stellen en krijgen een beter beeld van de verschillende scholen. De begeleider die met de leerlingen meekomt, geeft daarbij aanvullende informatie over de vo-school. Op dit moment denken we na over hoe ook mentoren uit het vo lessen kunnen verzorgen aan onze po-leerlingen."

Meenemen uit dit hoofdstuk

- Kindgesprekken kunnen bijdragen aan de motivatie en vaardigheden van leerlingen, ze worden zo onderdeel van hun eigen ontwikkelproces.
- Maak als school een visie en plan op hoe de leerling wordt betrokken bij het proces van schooladvisering. Spreek hier ook over met leerlingen en ouders.
- Bereid leerlingen voor op hun overstap naar het vo. Bekijk welke mogelijkheden er zijn en bedenk welke manier bij uw school en bij uw leerlingen past.
- Evalueer met (oud)leerlingen de voorbereidingen op het vo bij u op school.

Ouders als partners bij de schooladvies-procedure

Ouders en scholen zijn partners in de ontwikkeling van het kind. De betrokkenheid van ouders is belangrijk gedurende de gehele school-loopbaan en dus ook bij de schooladviesprocedure en de overstap van leerlingen naar het vo. Dit hoofdstuk besteedt aandacht aan de rol van ouders bij de schooladvisering.

Ouderbetrokkenheid

Ouderbetrokkenheid kan allerlei vormen aannemen. Met 'ouders' bedoelen we in deze handreiking ook de ouder (eventueel met zijn, haar, hun of diens partner), verzorger(s) of wettelijke vertegenwoordiger(s). Niet alle ouders laten hun betrokkenheid op dezelfde manier zien. Er kunnen ook andere opvoeders in beeld zijn, zoals familieleden of een bevriende persoon uit de buurt. Ook zij kunnen in (gesprekken over) het schooladvies een rol spelen. Ouderbetrokkenheid heeft een positieve invloed op de (schoolse) ontwikkeling en draagt bij aan doorzettingsvermogen en een positieve attitude ten aanzien van leren.[98] Het is daarom tijdens de gehele schoolloopbaan belangrijk om ouders actief te betrekken.

Vroeg informeren, laat selecteren

Ouders goed en tijdig betrekken bij de stap die leerlingen maken naar het vervolgonderwijs zorgt voor een soepelere overgang voor leerlingen.[99] In de Nederlandse praktijk worden ouders vrijwel altijd betrokken bij het proces van schooladvisering.[100, 101] Hierbij moet het uitgangspunt zijn om vroeg te informeren, maar zo laat mogelijk te selecteren.
Het is goed als scholen vroeg – bijvoorbeeld vanaf groep 6 – beginnen met informatie delen over wat een schooladvies is en hoe de school toewerkt naar het schooladvies in groep 8. Maar het is *niet* wenselijk om al ver vóór groep 8 voor te sorteren op een bepaald advies.

Leerlingen moeten namelijk zo lang mogelijk de kans krijgen om een passend schooladvies te krijgen. Wanneer er te vroeg wordt gestuurd op een bepaalde uitstroom, kan dit leiden tot een selffulfilling prophecy. In Hoofdstuk 3 staat meer informatie over de invloed van verwachtingen op het leren en de prestaties van leerlingen. Anderzijds is het niet wenselijk als het advies in groep 8 voor ouders en leerling als een grote verrassing komt. Er moet dus een balans gezocht worden tussen ouders op tijd informeren over de schooladviesprocedure en de ontwikkeling van de leerling enerzijds, en de daadwerkelijke vaststelling van het schooladvies anderzijds.

Informatievoorziening algemeen: schoolgids, informatieavonden

Aan de informatievoorziening voor ouders over het schooladvies zitten dus twee kanten. Allereerst is het voor ouders belangrijk om te begrijpen hoe de overgang van basisschool naar middelbare school in het algemeen eruit ziet. Er kan bijvoorbeeld aandacht besteed worden aan de verschillende types voortgezet onderwijs en hoe de schooladviezen daarbij aansluiten, aan het aanbod aan middelbare scholen in de buurt en aan de manier waarop de school in de komende jaren komt tot een passend schooladvies. Veel scholen organiseren hiervoor ouderavonden. Daarnaast moeten scholen in de schoolgids informatie geven over de schooladviesprocedure (zie onder). De school kan ouders ook op andere informatiebronnen wijzen (zie kader).

Informatiebronnen om ouders naar te verwijzen, bijvoorbeeld in de schoolgids:

- https://www.vanponaarvo.nl/
- Ouders & Onderwijs
- Passend Onderwijs (website rijksoverheid)
- Passend Onderwijs (Ouder en Jeugd Steunpunten)
- De Schoolwijzer (de VO-gids)
- Schooladvies: tips voor ouders en onderwijsprofessionals (Handreiking KIS)
- Of websites van lokale organisaties:
  - Regio Amsterdam (Schoolkeuze 020)
  - Regio Amsterdam (Onderwijs Consumenten Organisatie)
  - Regio Den Haag (BOVO Haaglanden)
  - Regio Rotterdam (Koers VO)
  - Regio Utrecht (Samen naar het VO)

Schooladviesprocedure in de schoolgids

Het opnemen van de schooladviesprocedure in de schoolgids kan zowel ouders als de school helpen. Dit maakt het proces transparanter en biedt de gelegenheid aan de Medezeggenschapsraad om actief mee te denken over de procedure. In de procedure kan ook worden opgenomen wat ouders kunnen doen als ze het niet met het schooladvies eens zijn. Door dat te expliciteren geef je als school duidelijke verwachtingen mee. Zo is voor ouders duidelijk welke mogelijkheden ze hebben, maar ook welke grenzen er zijn. Sommige scholen wijzen in de schoolgids op een contactpersoon, bij wie ouders terecht kunnen voor vragen over de overgang po-vo. Vanaf schooljaar 2023-2024 is het verplicht om ouders over de schooladviesprocedure te informeren en informatie daarover in de schoolgids te zetten.

Tips:

- Neem in de schoolgids een tijdpad op in schemavorm, specifiek afgestemd op uw school, waarin de verschillende relevante momenten worden genoemd, zoals ouderavonden, ontwikkel- of adviesgesprekken, het pre-advies, kijkdagen voor het middelbaar onderwijs, het voorlopig schooladvies in groep 8, afname van de doorstroomtoets, definitieve schooladvies en aanmelding bij de middelbare school.
- De overgang po-vo is voor veel ouders complex. Leg de belangrijkste woorden, procedures of momenten duidelijk uit, zoals: het verschil tussen methodegebonden toetsen, LVS-toetsen en de doorstroomtoets; het verschil tussen een enkelvoudig en een meervoudig schooladvies; het verschil tussen het toetsadvies en het schooladvies en wat een bijstelling van het schooladvies inhoudt.
- Om ouders een overzicht te geven van welke schooladviezen er bestaan, zonder daarbij het ene advies boven het andere te plaatsen, kan de praatplaat (zie pagina 65) in de schoolgids worden gebruikt. Daar kan vervolgens ook in het adviesgesprek naar verwezen worden.

Informatievoorziening voor de individuele leerling: ontwikkelgesprekken

Naast de algemene informatie over de overstap po-vo is het van belang om ouders mee te nemen in het gedachteproces en de onderbouwing van het schooladvies voor de individuele leerling. Dit geeft hen inzicht en begrip in de totstandkoming van het schooladvies van hun kind. Ouders vroeg meenemen in de ontwikkeling van hun kind en de advisering kan voorkomen dat ouders overvallen worden door het advies. Dit kan eventuele druk op de schooladviesprocedure in groep 8 ondervangen.[102] Scholen kunnen vanaf groep 6 of 7 regelmatig gesprekken voeren met de ouders over de ontwikkeling van de leerling, waarin ook het *op dat moment* verwachte uitstroomniveau wordt besproken. Scholen noemen dit soort gesprekken vaak 'ontwikkelgesprekken' of 'verwachtingsgesprekken'. Het is goed om te benadrukken dat het gaat om een *verwacht* uitstroomniveau, dat nog kan veranderen. En om een breed of dubbel advies te noemen, zoals 'vmbo' of 'havo/vwo'. We weten immers uit onderzoek dat leerlingen zich op deze leeftijd nog volop aan het ontwikkelen zijn. En dat uitgesproken verwachtingen ook het zelfbeeld en gedrag van de leerling kunnen beïnvloeden (zie voor meer informatie Hoofdstuk 3). Het is goed in het gesprek aandacht te besteden aan verschillende vaardigheden en talenten, bijvoorbeeld cognitieve, sociaal-emotionele en praktijkgerichte.

Dit soort gesprekken kunnen ook (deels) plaatsvinden met het kind erbij in een zogenaamd 'driehoekgesprek'. Daarbij brengen ouders, leerlingen en leerkrachten samen de ontwikkeling en het leerproces in kaart en maken daarover gezamenlijk afspraken.

Startgesprekken

"We merken dat het fijn is als leerlingen bij de adviesgesprekken met ouders zijn. Daarom gaan we komend schooljaar toe naar een situatie waarin we vanaf groep 1 startgesprekken tussen leerling, leerkracht en ouders voeren. Centraal staat de vraag: wat heeft vorig jaar gewerkt, wat zou je dit jaar willen, hoe kan de leerkracht daaraan met jou werken? Na een periode zullen we dat evalueren en als het goed werkt, ook doorvoeren naar de rapportgesprekken. Dan kan de leerling (met de leerkracht erbij) zelf vertellen wat goed gaat, wat uitdagingen zijn en waar hij aan wil werken. Zo wordt het gewoon dat leerlingen actief betrokken zijn bij gesprekken en niet pas bij het adviesgesprek. Als ouders daarnaast een apart gesprek willen, is dat altijd mogelijk."

Voorbeeldvragen om te stellen in een ontwikkelgesprek:

Waar zou je willen uitkomen?
Wat is daarvoor nodig, wat kun je de komende tijd doen?
Wat zijn de dingen waar je aan wil gaan werken?
Wat is hiervoor vanuit school nodig?
Hoe kunnen ouders of andere mensen in de omgeving van de leerling hierbij helpen?

In ontwikkelgesprekken krijgen ouders de gelegenheid om te reageren op de uitgesproken verwachting, en zo krijgen leerkrachten ook inzicht in de verwachtingen en ideeën van ouders. Daarnaast hebben ouders veel informatie over het gedrag van hun kind in de thuissituatie. Die informatie kan de leerkracht gebruiken voor het schooladvies en om het gesprek met ouders (en leerling) bewuster aan te gaan. Voor ouders en leerling geldt dat zij zich door deze gesprekken beter kunnen voorbereiden op de overgang van po naar vo. Zo kan gesproken worden over de ondersteuning die ouders of andere mensen in de omgeving van de leerling kunnen bieden.

Veel scholen hebben eind groep 7 een gesprek waarin een verwachting voor het schooladvies in groep 8 wordt gegeven. Dat wordt bijvoorbeeld het 'pre-advies', 'kijkadvies' of het 'doorstroomperspectief' genoemd. Probeer het advies concreet te vertalen naar de situatie van de leerling. Zijn er dingen waar de leerling nog op moet letten in het komende jaar, om de overgang naar het vo goed te laten verlopen? Bijvoorbeeld de inzet op bepaalde vaardigheden, oefenen met een agenda bijhouden en huiswerk maken, of goed met een computer leren werken.

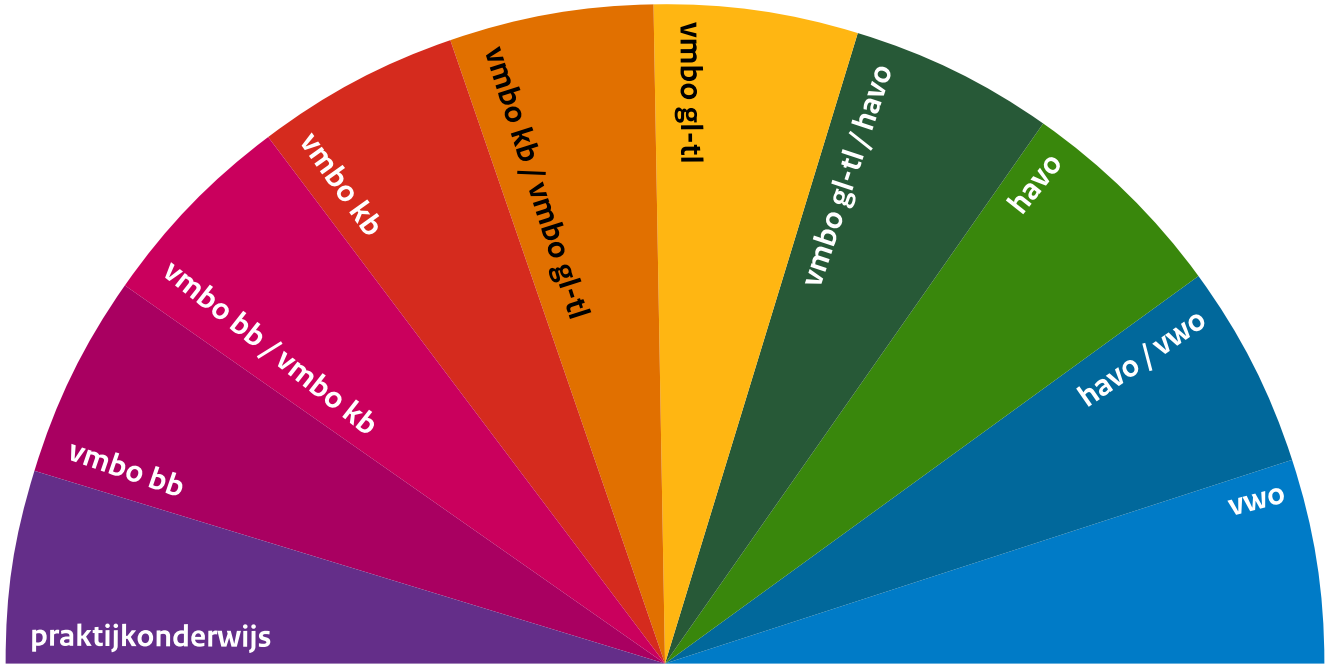
Het schooladviesgesprek in groep 8

Alle scholen voeren een adviesgesprek met ouders waarin het definitieve schooladvies wordt besproken. De leerkracht van groep 8 doet het adviesgesprek vaak samen met de duocollega, intern begeleider of schoolleider. Hiermee wordt het beeld uitgedragen dat het advies echt een advies van de school is, en niet alleen van de leerkracht van groep 8. Dit kan ouders meer vertrouwen geven in de onderbouwing van het advies.

Tips voor het schooladviesgesprek:

- Leg aan ouders tijdens het schooladviesgesprek helder uit waarop het advies voor de *individuele* leerling gebaseerd is. Verwijs dus niet alleen naar de regels of procedures, maar onderbouw het advies met de observaties van de leerling die de school heeft gedaan.
- Laat een plaatje zien waarin de verschillende schooladviezen *naast* elkaar staan. Een praatplaat die hiervoor gebruikt kan worden vind je hieronder. Vermijd spreken over 'hogere' en 'lagere' adviezen of onderwijssoorten. Het gaat erom dat het onderwijs bij de leerling past.
- Geef ouders en de leerling de ruimte om te reageren en om vragen te stellen.
- Doe een check of de informatie echt goed is begrepen en stel zelf ook vragen aan de ouders en leerling.
- Wijs ouders op de verschillende mogelijkheden van vervolgonderwijs in de buurt, en leg daarbij de link met de omstandigheden en wensen van de leerling. Een brede (dakpan) brugklas of een brede scholengemeenschap kan bijvoorbeeld een mooie plek zijn om te starten voor een leerling bij wie twijfel is over de meest passende vorm van vervolgonderwijs. Voor leerlingen met een vmbo-advies is het bijvoorbeeld goed om te praten over de wensen van de leerling, omdat niet alle middelbare scholen alle profielen aanbieden in de bovenbouw. Zie hiervoor ook Hoofdstuk 9.
- De school is verplicht om ouders een afschrift te geven van en inzicht te geven in het Onderwijskundig Rapport (OKR), waarin onder andere het toetsadvies uit de doorstroomtoets staat en het definitieve schooladvies. Als zij willen, mogen ouders een eigen zienswijze aan het OKR toevoegen. Wijs ouders op deze mogelijkheid en leg uit hoe zij dit kunnen doen, als zij hier behoefte aan hebben. Meer informatie is ook te vinden bij Ouders & Onderwijs.
- Probeer er samen met de ouders en leerling uit te komen. Mocht dit toch niet lukken, wees dan duidelijk in welke stappen er zijn op school, zoals een vervolggesprek, het toevoegen van een zienswijze in het OKR of een formele klacht.

Praatplaat schooladviezen

“Het beste voor het kind”

Zowel ouders als onderwijsprofessionals willen het beste voor het kind. In de meeste gevallen sluiten de visie van ouders en onderwijsprofessionals op elkaar aan. Het komt echter ook voor dat het idee wat ‘het beste’ is voor het kind uiteenloopt tussen ouders en school. Dat geldt ook voor het schooladvies. Ouders zien het schooladvies vaak als een inschatting van de potentie van wat hun kind kan, terwijl scholen bij de bepaling van het schooladvies soms meer kijken naar wat het kind in de afgelopen jaren heeft laten zien.[103]

Po-scholen ervaren in toenemende mate het belang dat ouders hechten aan het schooladvies. Veel ouders hebben hoge verwachtingen, zowel van hun kinderen als van de school en leerkrachten. Dat is mooi, maar dat kan lastig worden als die verwachtingen echt uit de pas lopen met de capaciteiten en mogelijkheden van het kind en de verwachtingen niet realistisch zijn. Uit onderzoek van Ouders & Onderwijs onder hun ouderpanel blijkt dat de helft van de ouders invloed wil kunnen uitoefenen op het schooladvies.[104] Scholen merken dan ook steeds vaker dat ouders het niet altijd eens zijn met het schooladvies. Ouders willen daarover in gesprek, en leerkrachten ervaren soms druk om het advies aan te passen. Dat kan moeilijk zijn. Het is belangrijk naar ouders te luisteren en tegelijkertijd als professional het gegeven advies concreet toe te lichten.

Twee soorten ‘beste’

“Als schoolleider sprak ik eens met een vader die het niet eens was met ons schooladvies. Ik legde hem uit dat wij bij het schooladvies hadden gekeken naar het belang van het kind. De vader begreep dat wel, maar kaatste de bal terug door te vragen of ik oprecht dacht dat hij niet dacht in het belang van zijn kind? Hij was van mening dat een ander schooladvies uiteindelijk beter zou zijn voor zijn zoon en dat je daarvoor best een paar jaar een beetje op je tenen kunt lopen. Bij hemzelf had dat ook zo gewerkt. Dat heeft me wel aan het denken gezet.”

Communicatie met ouders (met een taalbarrière)

Het Kennisinstituut Integratie en Samenleving (KIS) heeft een verkennend onderzoek gedaan naar schooladviezen bij leerlingen met een migratieachtergrond.[105] Uit dat rapport blijkt onder meer dat transparante en heldere communicatie met ouders met een migratie-achtergrond ontzettend belangrijk is. “Het gaat goed” kan bijvoorbeeld bij ouders die een minder goede Nederlandse taalbeheersing hebben, onbedoeld verwachtingen wekken over het niveau van het advies. KIS heeft een korte handreiking over communicatie met betrekking tot het schooladvies ontwikkeld. Er zijn tips opgenomen die relevant zijn voor communicatie met alle ouders. KIS raadt bijvoorbeeld aan om ouders persoonlijk (op het schoolplein of per whatsapp) uit te nodigen voor informatieavonden, omdat niet alle ouders deze informatie uit de schoolgids of uit een ouderapp meekrijgen. Ook raadt KIS aan om bij ouders te checken of informatie goed is begrepen, bijvoorbeeld door vragen te stellen en extra voorbeelden te geven.

Hier vindt u de handreiking schooladvies ontwikkeld door KIS, met tips voor ouders en onderwijsprofessionals.

Andere tips voor het overbruggen van een taalbarrière:

- Denk na over vertolking tijdens ontwikkel- en adviesgesprekken: er zijn voor- en nadelen aan kiezen voor een officiële tolk of voor een vriend(in), familielid, of buur. Vraag in ieder geval niet het kind om als tolk te dienen. Vaak is er naast de taal ook een culturele barrière te overbruggen. Maak een bewuste overweging in de mogelijkheden. In sommige gevallen kan de school tegen een gereduceerd tarief gebruik maken van een tolkendienst.
- Zorg voor verschillende werkvormen tijdens een ouderavond, bijvoorbeeld ook een vorm waarbij ouders in een kleinere setting met elkaar of met de leerkracht kunnen praten. Dit biedt de gelegenheid om vragen te stellen zonder dat een grote zaal met ouders meeluistert.
- Er zijn ook organisaties die scholen helpen en coachen in communicatie met ouders, zoals Onderwijs Consumenten Organisatie in Amsterdam.

Toegankelijkheid informatie overgang po-vo

Sommige ouders vinden het moeilijk om informatie over de overgang van po naar vo te volgen. Probeer ook die ouders te helpen. Daarbij kan gedacht worden aan:

- Geschreven informatie op B1 niveau en/of in verschillende talen, bijvoorbeeld in de schoolgids
- Informatieavonden in verschillende talen, of met een onderdeel waarin ouders vragen kunnen stellen in een andere taal
- Informatieavonden met een tolk
- Een vast aanspreekpunt bij wie ouders terecht kunnen voor vragen over de overgang po-vo, bijvoorbeeld een brugfunctionaris, de IB’er of een bovenbouwcoördinator. Zorg dat de contactgegevens van deze persoon makkelijk te vinden zijn, bijvoorbeeld in de schoolgids
- Ouders wijzen op informatie uit video’s, zoals:
  - Video’s van Ouders & Onderwijs over overstap naar vo
  - Video van Onderwijs Consumenten Organisatie over het schooladvies

Meenemen uit dit hoofdstuk

- Beschouw ouders als partners bij de ontwikkeling van de leerling.
- Betrek ouders bij de schooladvisering, waarbij het uitgangspunt is: vroeg informeren, laat selecteren. Hierdoor weten ouders wat zij moeten verwachten, maar krijgt de leerling nog ruimte om zich te ontwikkelen.
- Neem de schooladviesprocedure op in de schoolgids, zodat de procedure transparant en toegankelijk is voor alle ouders.
- Als scholen en ouders wederzijds inzicht krijgen in de ambities, verwachtingen en mogelijkheden van de leerling, dan helpt dit ouders om hun kind het beste kunnen ondersteunen.
- Bedenk hoe verschillende ouders goed geïnformeerd en betrokken kunnen worden, bijvoorbeeld door extra aandacht te besteden aan heldere informatie in relevante talen, en door na te denken over vertolking.

9

Samenwerking met het voortgezet onderwijs

Een soepele overgang van po naar vo biedt kansen voor leerlingen en is daarmee in het belang van het kind. Daarin hebben zowel po-scholen als vo-scholen een belangrijke rol. Dit hoofdstuk gaat in op mogelijke knelpunten, samenwerking en andere relevante factoren bij het schooladvies.

Uitdagingen

De leidende positie van het schooladvies, gegeven door de po-school, heeft de samenwerking tussen po-scholen en vo-scholen veranderd. Vo-scholen zijn afhankelijk geworden van de kwaliteit van het schooladvies en hebben hun eigen standaarden moeten loslaten. Zowel po-scholen als vo-scholen zijn tevreden met de leidende positie van het schooladvies.[112] Toch zijn uit de praktijk wisselende geluiden te horen over de samenwerking tussen de beide sectoren. Knelpunten zijn bijvoorbeeld dat po-scholen druk ervaren vanuit het vo om behoudend te adviseren of enkelvoudige adviezen te geven, terwijl een breed schooladvies kinderen juist kansen kan bieden. Er kunnen natuurlijk (regionale) afspraken gemaakt worden tussen po- en vo-scholen, zoals later in dit hoofdstuk aan de orde komt, maar uiteindelijk is het aan het professionele oordeel van de po-school om een inschatting te maken van het best passende advies. Vo-scholen vinden soms dat de kwaliteit van het schooladvies te wensen overlaat of dat po-scholen niet goed genoeg zicht hebben op wat leerlingen moeten kennen en kunnen in het vo en wat de ondersteuningsmogelijkheden zijn.[113] Met name op het vmbo is het, vanwege de verschillende uitsplitsingen, soms niet duidelijk wat de verschillen tussen de leerwegen zijn.[114]

Via de volgende links is meer informatie te vinden over de verschillende schoolsoorten:

- pro
- vmbo
- havo
- vwo

Samenwerking bevorderen

Bij een goede samenwerking tussen po- en vo-scholen speelt, zoals in hoofdstuk 2 te lezen, de schooladviesprocedure een belangrijke rol.[115] Om de contacten tussen po en vo te versterken hebben steeds meer gemeenten en regio's samenwerkingsverbanden die zich bezighouden met schooladvisering en de overstap naar vervolgonderwijs. Dat beide sectoren daarin vertegenwoordigd zijn, maakt het makkelijker om kennis, informatie en inzichten met elkaar te delen en afspraken te maken. Er kunnen bijvoorbeeld ideeën uitgewisseld worden over de schooltypeprofielen. Een andere mogelijkheid is om gezamenlijk anoniem dossiers te beoordelen, zodat inzichtelijk wordt waar eventuele verschillen in de inschatting van het niveau vanuit po- en vo-scholen zitten. Daarover kunt u dan met elkaar in gesprek gaan. Ook vindt de laatste jaren een intensivering van de 'warme overdracht' tussen po en vo plaats door uitwisselingsmarkten, tafeltjesmiddagen of evaluatiegesprekken. Dat is een positieve ontwikkeling, omdat deze persoonlijke overdracht van relevante informatie bijdraagt aan een soepele overgang en start in het vo.

In een verkennende literatuurstudie van twee samenwerkingsverbanden po-vo komen de volgende adviezen voor po-scholen naar voren, om een goede samenwerking tussen po en vo te bevorderen en zo de overgang voor leerlingen te verbeteren:[116]

- Leerkrachten van groep 7 en 8 en (intern) begeleiders kennis laten maken met het vo, met daarbij specifieke aandacht voor wat het vo van leerlingen vraagt. Bijvoorbeeld door werkbezoeken, uitwisseling of voorlichting van docenten uit het vo.
- Vragen naar terugkoppeling vanuit vo over eerder gegeven schooladviezen.
- Het vo goed informeren over de schoolloopbaan, leerprestaties, sociaalemotionele ontwikkeling, talenten en ondersteuningsbehoeften van de leerling.
- Een begeleider uit het vo uitnodigen om in de klas een observatie te doen van een leerling, bijvoorbeeld bij een leerling over wie twijfel is.

Regionale afspraken en plaatsingswijzers

Bij de totstandkoming van het schooladvies werken sommige scholen, gemeenten of regio's met plaatsingswijzers. In plaatsingswijzers kunnen richtlijnen staan voor schooladvisering. Als richtlijn kan een dergelijke plaatsingswijzer scholen helpen in welke richting ze moeten denken en kan een plaatsingswijzer behulpzaam zijn in het gesprek met ouders. Soms staan in plaatsingswijzers echter strikte normen over leerresultaten of LVS-gegevens. Dat is uitdrukkelijk niet de bedoeling. Het schooladvies van de po-school is namelijk leidend en vo-scholen of samenwerkingsverbanden po-vo mogen geen strikte kaders opleggen wat betreft de advisering. *Het staat de po-school altijd vrij om het eigen schooladvies te geven.*

De keuze voor de vo-school

De keuze voor de vo-school is afhankelijk van de capaciteiten, talenten en voorkeuren van de leerling, het aanbod van vo-scholen in de buurt en karakteristieken van de vo-school. Hoewel de keuze voor de vo-school primair bij de leerling en ouders ligt, heeft ook de po-school hierin vaak een adviserende rol. De po-school heeft ervaring met verschillende vo-scholen. In sommige gevallen houden zij bij het schooladvies ook rekening met het type vo-school waarvoor de leerling en ouders (willen) kiezen. Het heeft dan vaak te maken met een specifieke onderwijs- of ondersteuningsbehoefte waarin een vo-school gespecialiseerd is. Er zijn daarnaast natuurlijk meer keuzes die een rol spelen: bijvoorbeeld het verschil tussen brede scholengemeenschappen (met bijvoorbeeld heterogene of verlengde brugklassen) of categorale scholen, de denominatie, het onderwijsconcept of de sfeer. Voor leerlingen op een grens tussen twee niveaus kan het bijvoorbeeld verstandig zijn om naar een school te gaan met een verlengde brugperiode, bijvoorbeeld in een dakpanbrugklas. Bij de keuze voor een school met een vmbo bb of vmbo kb advies speelt de aanwezigheid van het voorkeursprofiel nog een extra rol, scholen zijn namelijk niet verplicht om alle tien de profielen aan te bieden.
Ook voor vmbo gl en tl geldt dat de leerling er bij de keuze voor een school goed aan doet zich te oriënteren en te achterhalen welke profielen de school in de bovenbouw aanbiedt. Niet alle scholen bieden alle profielen aan.

Ondersteuningsbehoeften

"Als wij leerlingen hebben waarbij sprake is van een aanvullende ondersteuningsbehoeften vragen wij de vo-school vooraf al met ons, de leerling en ouders mee te denken over of en hoe zij de leerling het beste zouden kunnen ondersteunen. Dat voorkomt niet alleen teleurstellingen bij de schoolkeuze, maar draagt er ook aan bij dat een leerling vanaf de start een 'zachte landing' maakt op de vo-school. Er is nu veel betrokkenheid vanuit onze po-school en vanuit de vo-scholen. Hier hebben we wel samen flink aan moeten bouwen."

De VO Gids en scholenopdekaart.nl kunnen leerlingen en ouders helpen bij de keuze van een middelbare school. Om te kijken welke scholen in de buurt bijvoorbeeld de profielen aanbieden waar een leerling in geïnteresseerd is, kan de leerling de Schoolwijzer invullen.

Meenemen uit dit hoofdstuk

- Werk samen met vo-scholen en organiseer (informele) momenten om informatie uit te wisselen en kennis te delen. Overweeg een po-vo coördinator aan te stellen.
- Probeer zicht te krijgen op wat het vo van leerlingen vraagt, bijvoorbeeld door hier met vo-scholen over in gesprek te gaan. Dit inzicht verbetert de kwaliteit van het schooladvies.
- Geef relevante informatie over de leerling mee aan de vo-school in het OKR en tijdens de ‘warme overdracht’.
- Vo-scholen (en samenwerkingsverbanden po-vo) mogen geen strikte kaders aan po-scholen opleggen. Gebeurt dit wel, ga dan het gesprek aan met elkaar.

Waar kunt u terecht bij vragen?

Thema's	*Organisatie*	*Contact*
Bestuursvraagstukken rondom de doorstroomtoets en het schooladvies	PO-Raad	info@poraad.nl www.vanponaarvo.nl
Registratie in ROD	DUO	helpdeskpo@rod.duo.nl
Relatie doorstroomtoets en onderwijskwaliteit	Inspectie van het Onderwijs	Contactformulier via www.onderwijsinspectie.nl
Informatie voor ouders over schooladvies en doorstroomtoets	Ouders & Onderwijs	vraag@oudersenonderwijs.nl
Themapagina Handreiking schooladvisering	SLO	www.slo.nl/handreikingschooladvies
Informatie over wetgeving doorstroomtoets en schooladvies	OCW	Contactformulier via www.rijksoverheid.nl

Eindnoten

1 Lek, K. (2020). Teacher knows best? On the (dis)advantages of teacher judgments and test results, and how to optimally combine them(doctoral dissertation).

2 Conform artikel 9b van de Wet op het Primair Onderwijs.

3 https://wetten.overheid.nl/BWBR0031619/2012-08-01

4 https://wetten.overheid.nl/BWBR0035216/2023-08-01#Paragraaf2_Artikel8

5 Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen po-vo. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht, Nederland: Auteur.

6 Stolker, M. L. B. (2020). *'Het beste voor het kind'. Bijdragen aan kansengelijkheid in het schooladvies* (Master thesis). Utrecht: Universiteit Utrecht.

7 Lezotte, L. W., & McKee, K. M. (2006). *Stepping up: Leading the charge to improve our schools.* Okemos, MI: Effective Schools Products.

8 Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen po-vo. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht, Nederland: Auteur.

9 Smith, T. K., Connolly, F., & Pryseski, C. (2014). *Positive school climate: What it looks like and how it happens. Nurturing positive school climate for student learning and professional growth.* Baltimore: Baltimore Education Research Consortium.

10 Peterson, E. R., Rubie-Davies, C., Osborne, D., & Sibley, C. (2016). Teachers' explicit expectations and implicit prejudiced attitudes to educational achievement: Relations with student achievement and the ethnic achievement gap. *Learning and Instruction, 42*, 123–140. doi:10.1016/j.learninstruc.2016.01.010

11 Thys, S. (2018). *The tertiary effect of social class. Multilevel studies on the role of the* primary school (teacher) in educational decision-making (Proefschrift, Universiteit van Gent, België). Opgehaald van https://biblio.ugent.be/publication/8551382

12 Geven, S., Batruch, A., & Van de Werfhorst, H. (2018). *Inequality in teacher judgements, expectations and track recommendations: A review study.* Geraadpleegd van https://pure.uva.nl/ws/files/33184714/blg_864911.pdf

13 Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen po-vo. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht, Nederland: Auteur.

14 Blom, B. (2012). *Verwachtingen van leraren en leerlingen over leerprestaties. Een onderzoek naar de samenhang met de kwaliteit van het basisonderwijs in Noord-Nederland* (Master thesis). Groningen: RU Groningen.

15 Geven, S., Batruch, A., & Van de Werfhorst, H. (2018). *Inequality in teacher judgements, expectations and track recommendations: A review study.* Geraadpleegd van https://pure.uva.nl/ws/files/33184714/blg_864911.pdf

16 Inspectie van het Onderwijs (2014). *De kwaliteit van het basisschooladvies. Een onderzoek naar de totstandkoming van het basisschooladvies en de invloed van het basisschooladvies op de verdere schoolloopbaan.* Utrecht, Nederland: Auteur.

17 Thys, S. (2018). *The tertiary effect of social class. Multilevel studies on the role of the* primary school (teacher) in educational decision-making (Proefschrift, Universiteit van Gent, België). Opgehaald van https://biblio.ugent.be/publication/8551382

18 Buijs, E., & Denessen, E. (2018). De overgang PO-VO in Nijmegen. Nijmegen, Nederland: Radboud Universiteit Nijmegen.

19 Denessen, E. (2019). Niet vroeg selecteren, maar kansen creëren. In S. Beekhoven en P. Witte (Red.). *Sardes Special nr. 25 Naar de middelbare.* Geraadpleegd van https://sardes.nl/pathtoimg.php?id=3405&image=ss25_kansen_creeren.pdf

20 Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen po-vo. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht, Nederland: Auteur.

21 Buijs, E., & Denessen, E. (2018). De overgang PO-VO in Nijmegen. Nijmegen, Nederland: Radboud Universiteit Nijmegen.

22 Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen po-vo. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht, Nederland: Auteur.

23 Denessen, E. (2019). Niet vroeg selecteren, maar kansen creëren. In S. Beekhoven en P. Witte (Red.). *Sardes Special nr. 25 Naar de middelbare.* Geraadpleegd van https://sardes.nl/pathtoimg.php?id=3405&image=ss25_kansen_creeren.pdf

24 Thys, S. (2018). *The tertiary effect of social class. Multilevel studies on the role of the primary school (teacher) in educational decision-making* (Proefschrift, Universiteit van Gent, België). Opgehaald van https://biblio.ugent.be/publication/8551382

25 Rosenthal, R., & Jacobson, L. (1968). *Pygmalion in the classroom*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

26 Rosenthal, R., & Jacobson, L. (1968). *Pygmalion in the classroom*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

27 Babad, E. Y., Inbar, J., & Rosenthal, R. (1982). Pygmalion, Galatea, and the Golem: Investigations of biased and unbiased teachers. *Journal of Educational Psychology, 74*, 459-474.

28 Wang, S., Rubie-Davies, C. M., & Meissel, K. (2018). A systematic review of the teacher expectation literature over the past 30 years. *Educational Research and Evaluation, 24*, 124-179. doi:10.1080/13803611.2018.1548798

29 Brophy, J., & Good, T. L. (1970). Teachers communication of differential expectations for childrens classroom performance: some behavioral data. *Journal of Educational Psychology, 6*, 365-374. doi:10.1037/h0029908

30 Liu, R., & Chiang, Y. L. (2019). Who is more motivated to learn? The roles of family background and teacher-student interaction in motivating student learning. *The Journal of Chinese Sociology, 6*, 6. doi:10.1186/s40711-019-0095-z

31 Rubie-Davies, C. M. (2015). *Becoming a high expectation teacher: Raising the bar.* London, UK: Routledge.

32 De Boer, H., Bosker, R. J., & Van der Werf, M. P. C. (2010). Sustainability of teacher expectation bias effects on long-term student performance. *Journal of Educational Psychology,* 102, 168-179. doi:10.1037/a0017289

33 Inspectie van het Onderwijs (2014). De kwaliteit van het basisschooladvies. *Een onderzoek naar de totstandkoming van het basisschooladvies en de invloed van het basisschooladvies op de verdere schoolloopbaan.* Utrecht, Nederland: Auteur.

34 Timmermans, A. C., Kuyper, H., & Van der Werf, M. P. C. (2013). *Schooladviezen en onderwijsloopbanen: Voorkomen, risicofactoren en gevolgen van onder- en overadvisering.* Groningen, Nederland: GION.

35 Centraal Planbureau [CPB] (2019). *De waarde van eindtoetsen in het primair onderwijs. CPB policy brief.* Den Haag, Nederland: Auteur.

36 Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen po-vo. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht, Nederland: Auteur.

37 Campbell, T. (2015). Stereotyped at seven? Biases in teacher judgement of pupils' ability and attainment. *Journal of Social Policy, 44*, 517-547. doi:10.1017/S0047279415000227

38 Peterson, E. R., Rubie-Davies, C., Osborne, D., & Sibley, C. (2016). Teachers' explicit expectations and implicit prejudiced attitudes to educational achievement: Relations with student achievement and the ethnic achievement gap. *Learning and Instruction, 42*, 123–140. doi:10.1016/j.learninstruc.2016.01.010

39 Merton, R.K. (1948). The Self-fulfilling Prophecy. *The Antioch Review*, *8*, 193-210.
Jussim, L., & Harber, K. D. (2005). Teacher expectations and selffulfilling prophecies: Knowns and unknowns, resolved and unresolved controversies. Personality and Social Psychology Review, 9, 131-155. doi:10.1207/s15327957pspr0902_3
Timmermans, A. C., Kuyper, H., & Van der Werf, M. P. C. (2013). *Schooladviezen en onderwijsloopbanen: Voorkomen, risicofactoren en gevolgen van onder- en overadvisering*. Groningen, Nederland: GION.

40 Inspectie van het Onderwijs (2014). *De kwaliteit van het basisschooladvies. Een onderzoek naar de totstandkoming van het basisschooladvies en de invloed van het basisschooladvies op de verdere schoolloopbaan*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen PO-VO. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
Inspectie van het Onderwijs (2022). *Heroverwegen en bijstellen van schooladviezen na de eindtoets. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.*
Janssen, L., Huitsing, G., ter Beek, B., & Timmermans, A. (2021). Gelijke kansen voor leerlingen met lager opgeleide ouders bij de overgang naar het voortgezet onderwijs? Onderzoek naar schoolloopbanen en perspectieven van beslissers. *Mens & Maatschappij, 96(1),* 7-30
Geven, S., Batruch, A., & Van de Werfhorst, H. (2018). *Inequality in Teacher Judgements, Expectations and Track Recommendations: A Review Study.* Universiteit van Amsterdam
Timmermans, A., Kuyper, H., & Van der Werf, G. (2013). *Schooladviezen en onderwijsloopbanen. Voorkomen, risicofactoren en gevolgen van onder- en overadvisering.* Groningen: GION
Timmermans, A.C., De Boer, H., Amsing, H.T.A., & Van der Werf, M.P.C. (2018). Track recommendation bias: Gender, migration background and SES bias over a 20-year period in the Dutch context. *British Educational Research Journal, 44,* 847–874.
Timmermans, A.C., Kuyper, H., & Van der Werf, G. (2015). Accurate, inaccurate, or biased teacher expectations: Do Dutch teachers differ in their expectations at the end of primary education? *British Journal of Educational Psychology, 85,* 459–478.
Van Rooijen, M., De Winter-Koçak, S., Day, M., & Jonkman, H. (2019). Is het schooladvies gekleurd? Verkenning naar de totstandkoming van schooladviezen voor leerlingen met een migratieachtergrond. Geraadpleegd van https://www.kis. nl/sites/default/files/418134_schooladviezen.pdf
DUO Monitor schooladvies en doorstroomtoets 2023-2024: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/03/15/bijlage-2-duo-monitor-schooladvies-en-doorstroomtoets-2023-2024
DUO 'Meiden op Achterstand' 2025: https://duo.nl/open_onderwijsdata/images/verschil-in-schooladvies-tussen-jongens-en-meiden.pdf
Kennisplatform Inclusief Samenleven 'Discriminatie bij het schooladvies' 2024: discriminatie-bij-het-schooladvies.pdf
Verwey-Jonker 'Onderzoeken wat we niet zien: een verkennende literatuurstudie naar onderadvisering vanuit intersectioneel perspectief' 2025: Onderzoeken wat we niet zien - Verwey-Jonker Instituut

41 Geven, S., Batruch, A., & Van de Werfhorst, H. (2018). *Inequality in teacher judgements, expectations and track recommendations: A review study.* Geraadpleegd van https://pure.uva.nl/ws/files/33184714/blg_864911.pdf

42 Boone, S., & Van Houtte, M. (2013). Why are teacher recommendations at the transition from primary to secondary education socially biased? A mixed-methods research. *British Journal of Sociology of Education, 34*, 20-38. doi:10.1080/01425692.2012.704720

43 Geven, S., Batruch, A., & Van de Werfhorst, H. (2018). *Inequality in teacher judgements, expectations and track recommendations: A review study.* Geraadpleegd van https://pure.uva.nl/ws/files/33184714/blg_864911.pdf

44 Auwarter, A. E., & Aruguete, M. S. (2008). Effects of student gender and socioeconomic status on teacher perceptions. *The Journal of Educational Research, 101*, 242-246. doi:10.3200/JOER.101.4.243-246
De Boer, H., Bosker, R. J., & Van der Werf, M. P. C. (2010). Sustainability of teacher expectation bias effects on long-term student performance. *Journal of Educational Psychology*, 102, 168-179. doi:10.1037/a0017289
Speybroeck, S., Kuppens, S., Van Damme, J., Van Petegem, P., Lamote, C., Boonen, T., & De Bilde, J. (2012). The role of teachers' expectations in the

association between children's SES and performance in kindergarten: A moderated mediation analysis. *PLoS ONE, 7*: e34502. doi:10.1371/journal.pone.0034502

45 Boone, S., & Van Houtte, M. (2013). Why are teacher recommendations at the transition from primary to secondary education socially biased? A mixed-methods research. *British Journal of Sociology of Education, 34*, 20-38. doi:10.1080/01425692.2012.704720

46 Timmermans, A. C., De Boer, H., Amsing, H. T. A., & Van der Werf, M. P. C. (2018). Track recommendation bias: Gender, migration background and SES bias over a 20-year period in the Dutch context. *British Educational Research Journal, 44*, 847-874. doi:10.1002/berj.3470

47 Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen PO-VO. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

48 Denessen, E. (2019). Niet vroeg selecteren, maar kansen creëren. In S. Beekhoven en P. Witte (Red.). *Sardes Special nr. 25 Naar de middelbare.* Geraadpleegd van https://sardes.nl/pathtoimg.php?id=3405&image=ss25_kansen_creeren.pdf

49 Korthals, R. A. (2015). *Tracking students in secondary education. Consequences for student performance and inequality* (Dissertatie Universiteit Maastricht). Geraadpleegd van NRO databank.

50 Oomens, M., Scholten, F., & Luyten, H. (2019). Evaluatie Wet Eindtoetsing PO. Eindrapportage. Utrecht, Nederland: Oberon.

51 Inspectie van het Onderwijs (2014). *De kwaliteit van het basisschooladvies. Een onderzoek naar de totstandkoming van het basisschooladvies en de invloed van het basisschooladvies op de verdere schoolloopbaan.* Utrecht, Nederland: Auteur.

52 Luyten, H., & Bosker, R.J. (2004). Hoe Meritocratisch zijn Schooladviezen? *Pedagogische Studiën, 81*, 89-103.

53 Sneyers, E., Vanhoof, J., & Mahieu, P. (2018). Primary teachers' perceptions that impact upon track recommendations regarding pupils' enrolment in secondary education: a path analysis. *Social Psychology of Education, 21*, 1153-1173. doi:10.1007/s11218-018-9458-6

54 Luyten, H., & Bosker, R.J. (2004). Hoe Meritocratisch zijn Schooladviezen? *Pedagogische Studiën, 81*, 89-103.

55 Glock, S., Krolak-Schwerdt, S., Klapproth, F., & Böhmer, M. (2013). Beyond judgment bias: How students' ethnicity and academic profile consistency influence teachers' tracking judgments. *Social Psychology of Education, 16*, 555-573.doi:10.1007/s11218-013-9227-5

56 L. Woltering & D. van der Wateren (Red.) (2019). De ontwikkeling van jongens in het onderwijs. Context en praktijk van primair tot en met hoger onderwijs. Amsterdam: Lannoo Campus.

57 Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen po-vo. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht, Nederland: Auteur.

58 Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen po-vo. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht, Nederland: Auteur.

59 OECD (2016). *Netherlands 2016: Foundations for the Future*, Reviews of National Policies for Education. OECD Publishing: Paris.

60 https://www.slo.nl/thema/meer/jonge-kind/executieve-functies/

61 Kennisrotonde. (2017). (KR.264). *Wat zijn determinanten van schoolloopbaansucces in het voortgezet onderwijs van leerlingen met gedragsproblemen en/of psychiatrische problemen die uitstromen uit het speciaal (basis)onderwijs?* https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2017/12/264-antwoord-schooladvies.pdf

62 https://www.bco-onderwijsadvies.nl/sites/bco-onderwijsadvies.nl/files/Whitepaper%20executieve%20functies.pdf

63 Bakker, J., Denessen, E., & Brus-Laeven, M. (2007). Socio-economic background, parental involvement and teacher perceptions of these in relation to pupil achievement. *Educational Studies, 33*, 177-192. doi:10.1080/03055690601068345

64 Onderwijsraad (2010). *Ouders als partners.* Geraadpleegd van https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2010/02/17/ouders-als-partners

65 Kennisrotonde. (2016). Is er in Nederland onderzoek gedaan naar de relatie tussen samenwerking door een school met de ouders van de leerlingen en de leerresultaten van de leerlingen? (KR.013). Den Haag: Kennisrotonde. Geraadpleegd van https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2016/08/PDF-voor-website-Kennisrotonde-antwoord-VRAAG-013-update-1.pdf

66 Inspectie van het Onderwijs (2014). *De kwaliteit van het basisschooladvies. Een onderzoek naar de totstandkoming van het basisschooladvies en de invloed van het basisschooladvies op de verdere schoolloopbaan.* Utrecht, Nederland: Auteur.

67 Buijs, E., & Denessen, E. (2018). De overgang PO-VO in Nijmegen. Nijmegen, Nederland: Radboud Universiteit Nijmegen.

68 Van de Werfhorst, H. G., Elffers, L., Karsten, S. (2015). Onderwijsstelsels vergeleken: Leren, werken en burgerschap [Comparing educational systems: Learning, working and citizenship]. Amsterdam, The Netherlands: Didactief Onderzoek.

69 Van Rooijen, M., De Winter-Koçak, S., Day, M., & Jonkman, H. (2019). Is het schooladvies gekleurd? Verkenning naar de totstandkoming van schooladviezen voor leerlingen met een migratieachtergrond. Geraadpleegd van https://www.kis.nl/sites/default/files/418134_schooladviezen.pdf

70 Oomens, M., Scholten, F., & Luyten, H. (2019). Evaluatie Wet Eindtoetsing PO. Eindrapportage. Utrecht, Nederland: Oberon.

71 Centraal Planbureau [CPB] (2019). *De waarde van eindtoetsen in het primair onderwijs.* CPB policy brief. Den Haag, Nederland: Auteur.
Voor meer informatie over de toelating tot het praktijkonderwijs, zie https://www.daarompraktijkonderwijs.nl.

72 Inspectie van het Onderwijs (2023). De Staat van het Onderwijs 2023, p. 59-60. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs
73 Taallectoren, LPTN, & Kootstra, G. J. (2017). *Ruimte voor nieuwe talenten. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool.* Utrecht: PO-raad.
74 Broekhuizen, M., Van Gils, F., Brasileiro Reis Pereira, I., Slot, E., Jaël Kortekaas, msc., & Lieselotte Oudega, msc. (2024). *Bouwen aan grenzeloos goed onderwijs in de Brainportregio*.
75 *wetten.nl - Regeling - Regeling screenings- en testinstrumenten lwoo en pro schooljaar 2021–2022 - BWBR0043874*. (2020, October 1).
76 Van Rens, M., Haelermans, C., Groot, W., & van den Brink, H. M. (2018). Facilitating a successful transition to secondary school: (how) does it work? A systematic literature review. Adolescent Research Review, 3(1), 43-56.
77 Van Rens, M.L.G.A. (2018). The transition from primary to secondary education: A study of the voices of children and teachers in the Netherlands. Maastricht: Maastricht University.
78 https://www.onderwijskennis.nl/artikelen/de-overgang-van-primair-naar-voortgezet-onderwijs
79 Timmermans, A. (2020). Pygmalion-effect: wat weten we na 50 jaar?. Didactief | Pygmalion-effect: wat weten we na 50 jaar? (didactiefonline.nl)
80 Inspectie van het Onderwijs (2014). De kwaliteit van het basisschooladvies. Een onderzoek naar de totstandkoming van het basisschooladvies en de invloed van het basisschooladvies op de verdere schoolloopbaan. Utrecht, Nederland: Inspectie van het Onderwijs.
81 Inspectie van het Onderwijs (2014). *De kwaliteit van het basisschooladvies. Een onderzoek naar de totstandkoming van het basisschooladvies en de invloed van het basisschooladvies op de verdere schoolloopbaan*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen PO-VO. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
Inspectie van het Onderwijs (2022). *Heroverwegen en bijstellen van schooladviezen na de eindtoets. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.*
Janssen, L., Huitsing, G., ter Beek, B., & Timmermans, A. (2021). Gelijke kansen voor leerlingen met lager opgeleide ouders bij de overgang naar het voortgezet onderwijs? Onderzoek naar schoolloopbanen en perspectieven van beslissers. *Mens & Maatschappij*, *96*(1), 7-30
Geven, S., Batruch, A., & Van de Werfhorst, H. (2018). *Inequality in Teacher Judgements, Expectations and Track Recommendations: A Review Study*. Universiteit van Amsterdam
Timmermans, A., Kuyper, H., & Van der Werf, G. (2013). *Schooladviezen en onderwijsloopbanen. Voorkomen, risicofactoren en gevolgen van onder- en overadvisering.* Groningen: GION
Timmermans, A.C., De Boer, H., Amsing, H.T.A., & Van der Werf, M.P.C. (2018). Track recommendation bias: Gender, migration background and SES bias over a 20-year period in the Dutch context. *British Educational Research Journal, 44*, 847–874.
Timmermans, A.C., Kuyper, H., & Van der Werf, G. (2015). Accurate, inaccurate, or biased teacher expectations: Do Dutch teachers differ in their expectations at the end of primary education? *British Journal of Educational Psychology, 85*, 459–478.
Van Rooijen, M., De Winter-Koçak, S., Day, M., & Jonkman, H. (2019). Is het schooladvies gekleurd? Verkenning naar de totstandkoming van schooladviezen voor leerlingen met een migratieachtergrond. Geraadpleegd van https://www.kis.nl/sites/default/files/418134_schooladviezen.pdf
DUO Monitor schooladvies en doorstroomtoets 2023-2024: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/03/15/bijlage-2-duo-monitor-schooladvies-en-doorstroomtoets-2023-2024
DUO 'Meiden op Achterstand' 2025: https://duo.nl/open_onderwijsdata/images/verschil-in-schooladvies-tussen-jongens-en-meiden.pdf
Kennisplatform Inclusief Samenleven 'Discriminatie bij het schooladvies' 2024: discriminatie-bij-het-schooladvies.pdf
Verwey-Jonker 'Onderzoeken wat we niet zien: een verkennende literatuurstudie naar onderadvisering vanuit intersectioneel perspectief' 2025: Onderzoeken wat we niet zien - Verwey-Jonker Instituut
82 Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen PO-VO. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
83 Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen PO-VO. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
84 Luyten, H., & Bosker, R.J. (2004). Hoe Meritocratisch zijn Schooladviezen? Pedagogische Studiën, 81, 89-103.
85 Inspectie van het Onderwijs (2018). Kansen(on)gelijkheid bij de overgangen po-vo. Bevindingen en bevorderende en belemmerende factoren. Utrecht, Nederland: Inspectie van het Onderwijs.
86 https://www.slo.nl/thema/meer/jonge-kind/executieve-functies/
87 Het versterken van executieve functies | BCO (bco-onderwijsadvies.nl)
88 Whitepaper-executieve-functies-BCO-Onderwijsadvies-en-ondersteuning.pdf
89 Denk aan gemeentelijke hulploketten en organisaties als het Jeugdeducatiefonds, het samenwerkingsverband Sam& en Stichting Studiezalen. Voor meer informatie voor scholen kunt u bijvoorbeeld terecht bij het steunpunt Passend Ondewijs: https://www.steunpuntpassendonderwijs-povo.nl/
90 https://www.nji.nl/verbinding-onderwijs-en-jeugdhulp
91 Inspectie van het Onderwijs (2022). *Feiten en fabels in de overgang van po naar vo.*

92 Van Rooijen, M., De Winter-Koçak, S., Day, M., & Jonkman, H. (2019). Is het schooladvies gekleurd? Verkenning naar de totstandkoming van schooladviezen voor leerlingen met een migratieachtergrond. Geraadpleegd van https://www.kis.nl/sites/default/files/2022-06/418134_schooladviezen.pdf
CPB 'Stapelen in het voorgezet onderwijs', 2022. https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-Stapelen-in-het-voortgezet-onderwijs.pdf
Van de Werforst, H. G., Elfers, L., Karsten, S. (2015). Onderwijsstelsels vergeleken: Leren, werken en burgerschap [Comparing educational systems: Learning, working and citizenship]. Amsterdam, The Netherlands: Didactief Onderzoek. https://www.nro.nl/onderzoeksprojecten/onderwijsstelsels-vergeleken-leren-werken-en-burgerschap

93 Onderwijsraad, 2021, Later selecteren, beter differentiëren. https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2021/04/15/later-selecteren-beter-differentieren

94 Van Rens, M.L.G.A. (2018). *The transition from primary to secondary education: A study of the voices of children and teachers in the Netherlands*. Maastricht: Maastricht University.

95 Van Rooijen, M., Korpershoek, H., Vugteveen, J., & Opdenakker, M.-C. (2017). De overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs en de verdere schoolloopbaan. *Pedagogische Studiën, 94*, 110-134.

96 Amsing, M., Bosch, M., & De Wit, C. (2009). De overgang naar het voortgezet onderwijs. Onderzoeksrapportage. Den Bosch: KPC Groep.

97 Evangelou, M., Taggart, B., Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., & Siraj-Blatchford, I. (2008). What makes a successful transition from primary to secondary school? London: Institute of Education, University of London

98 Desforges, C. & Abouchaar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support, and family education on pupil achievements and adjustments: A literature review* (Report No. 433). Geraadpleegd van Queen's printer http://good-id-in-schools.eu/sites/default/files/sof_migrated_files/sof_files/impactparentalinvolvment.pdf
Fantuzzo, J., McWayne, C., Perry, M., & Childs, S. (2004). Multiple Dimensions of Family Involvement and Their Relations to Behavioral and Learning Competencies for Urban, Low-Income Children. *School Psychology Review, 33* (4), 467-480. Retrieved from http://repository.upenn.edu/gse_pubs/438
Hattie, J. (2014). De impact van leren zichtbaar maken. Rotterdam: Bazalt Educatieve Uitgaven.

99 Anderson, L. W., Jacobs, J., Schramm, S., & Splittgerber, F. (2000). School transitions: Beginning of the end or a new beginning?. *International journal of educational research, 33*, 325-339.

100 Inspectie van het Onderwijs (2014). *De kwaliteit van het basisschooladvies. Een onderzoek naar de totstandkoming van het basisschooladvies en de invloed van het basisschooladvies op de verdere schoolloopbaan.* Utrecht, Nederland: Auteur.

101 Oomens, M., Scholten, F., & Luyten, H. (2019). Evaluatie Wet Eindtoetsing PO. Eindrapportage. Utrecht, Nederland: Oberon.

102 Buijs, E., & Denessen, E. (2018). De overgang PO-VO in Nijmegen. Nijmegen, Nederland: Radboud Universiteit Nijmegen

103 Van Rooijen, M., De Winter-Koçak, S., Day, M., & Jonkman, H. (2019). Is het schooladvies gekleurd? Verkenning naar de totstandkoming van schooladviezen voor leerlingen met een migratieachtergrond. Geraadpleegd van https://www.kis.nl/sites/default/files/418134_schooladviezen.pdf

104 Ouders & Onderwijs (2018). https://oudersenonderwijs.nl/nieuws/meeste-ouders-blij-met-schooladvies/

105 Van Rooijen, M., De Winter-Koçak, S., Day, M., & Jonkman, H. (2019). Is het schooladvies gekleurd? Verkenning naar de totstandkoming van schooladviezen voor leerlingen met een migratieachtergrond. Geraadpleegd van https://www.kis.nl/sites/default/files/418134_schooladviezen.pdf

106 Inspectie van het Onderwijs (2023). De Staat van het Onderwijs 2023, p. 59-60. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

107 Kolbe, L. & Van Onna, M. (2024) Doorstroom na een bijgesteld schooladvies, CitoLab. https://cito.nl/kennisbank-stichting-cito/doorstroom-na-een-bijgesteld-schooladvies/

108 Dycke, J.L., Martin, J.E., & Lovett, D.L. (2006). Why is this cake on fire?: Inviting Students Into the IEP Process. Teaching Exceptional Children, Vol. 38, No. 3 (42-47).

109 Aanen-Zilvold, E., & Bulterman-Bos, J. (2013). Identificatie van onderwijsbehoeften met behulp van kindgesprekken. Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 52(2), 57-66.

110 Meijlink, K. (2015). Denken over onderwijs. Budel: Damon.

111 Schalkers, K. (2012). Leren? Dat kan ik zelf! Maar wil je helpen? 's-Hertogenbosch: KPC groep.
Fantuzzo, J., McWayne, C., Perry, M., & Childs, S. (2004). Multiple Dimensions of Family Involvement and Their Relations to Behavioral and Learning Competencies for Urban, Low-Income Children. *School Psychology Review, 33* (4), 467-480. Retrieved from http://repository.upenn.edu/gse_pubs/438
Hattie, J. (2014). De impact van leren zichtbaar maken. Rotterdam: Bazalt Educatieve Uitgaven.
McWayne, C., Hampton, V., Fantuzzo, J., Cohen, H. L., & Sekino, Y. (2004). A multivariate examination of parent involvement and the social and academic competences of urban kindergarten children. *Psychology in the Schools, 41*, 363-377. doi:10.1002/pits.10163

112 Oomens, M., Scholten, F., & Luyten, H. (2019). Evaluatie Wet Eindtoetsing PO. Eindrapportage. Utrecht, Nederland: Oberon.

113 Oomens, M., Scholten, F., & Luyten, H. (2019). Evaluatie Wet Eindtoetsing PO. Eindrapportage. Utrecht, Nederland: Oberon.

114 Buijs, E., & Denessen, E. (2018). De overgang PO-VO in Nijmegen. Nijmegen, Nederland: Radboud Universiteit Nijmegen.

115 Geven, S., Batruch, A., & Van de Werfhorst, H. (2018). *Inequality in teacher judgements, expectations and track recommendations: A review study.* Geraadpleegd van https://pure.uva.nl/ws/files/33184714/blg_864911.pdf

116 Samenwerkingsverband Noord Kennemerland (z.d.). Geraadpleegd van https://www.swvnoord-kennemerland.nl/articles/391

Colofon

Den Haag, oktober 2026

Lay-out: Ontwerpwerk

Deze handreiking is een productie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

In samenwerking met: G. van Silfhout & A. Tammes van SLO, Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (Amersfoort)

Met speciale dank aan: Kindcentrum De Brink (Amsterdam), KBS De Poort (Loenen), De Petrusschool (Rijswijk), Basisschool 't Prisma (Doetinchem), Snijders Kindcentrum (Rijswijk), Basisschool Ummer Clumme (Klimmen), CBS De Kiem (Enschede), ICBS De Toermalijn (Driehuis), Onderwijs Consumenten Organisatie, Ouders & Onderwijs, Nederlands Jeugdinstituut, INC, Ruşen Koç en de leden van de Klankbordgroep.

Disclaimer

Deze brochure is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Voor onjuistheden en onvolledigheden met betrekking tot de inhoud van de handreiking kunnen de samenstellers van deze handreiking echter op geen enkele wijze verantwoordelijk of aansprakelijk worden gesteld. Aan de inhoud van deze brochure kunnen dan ook geen rechten worden ontleend.